

გელათის სამონასტრო კომპლექსი Gelati Monastery Complex

კედლის მხატვრობა Wall Paintings

საკონსერვაციო
ჯგუფის წევრები:

- ლელა ნინოშვილი
- მარიამ საღარაძე
- სოფიო მიქაბერიძე
- ნანა ხუსკივაძე
- ეთერ თოლორაია
- ელა სააკიანი
- მარიამ თოდუა
- კახაბერ ჩხაიძე
- ერეკლე
ნაროშვილი

Current conservation
team members:

- Lela Ninoshvili
- Mariam Sagaradze
- Sophio Mikaberidze
- Nana Khuskivadze
- Eter Toloraia
- Ela Saakiani
- Mariam Todua
- Kakhaber
Chkhaidze
- Erekle Naroushvili

Presentation points:

Context

Chronology of the main events and interventions from 17th century up to 2022

Results caused by roof failure

Issues revealed in the documentations and interventions undertaken in 2021-2022

Our team's approach, methodology, principles and works undertaken in 2023 April and July;
Summary of the wall painting condition phenomena;
Complexity of the original technology

Work in progress

პრეზენტაციის საკითხები:

კონტექსტი

ძირითადი მოვლენების ქრონოლოგია მე-17 საუკუნიდან 2022 წლამდე

გადახურვის დაზიანების შედეგად გამოწვეული პრობლემები და მაგალითები

2021–2022 წლის ჩარევების შემდგომი პრობლემები და დოკუმენტაციის ხარვეზები

ჩვენი ჯგუფის მიდგომები, მეთოდოლოგია და პრინციპები, 2023 წლის აპრილსა და მაისში შესრულებული სამუშაოების შეჯამება; მდგომარეობისა და ორიგინალი ტექნოლოგიის კომპლექსურობა

მიმდინარე და სამომავლო სამუშაოები

The background of the slide features a photograph of a church building under construction. The church has a prominent central tower and several smaller spires. The building is partially obscured by scaffolding, indicating ongoing work. The scene is set against a dramatic sky with soft, golden light from a low sun, creating a warm and atmospheric mood. The overall image is slightly faded to allow the text to stand out.

კონტექსტი

Context

გელათის სამონასტრო კომპლექსი

Gelati Monastery Complex

✓ ღვთისმშობლის სახელობის ტაძარი
✓ Church of the Nativity of the Virgin Mary

✓ წმ. ნიკოლოზის ტაძარი
✓ Church of St Nicholas

✓ სამრეკლო
✓ Bell tower

✓ წმ. გიორგის სახელობის ტაძარი
✓ Church of St George

✓ აკადემია
✓ Academy

✓ კარიბჭე
✓ Entrances

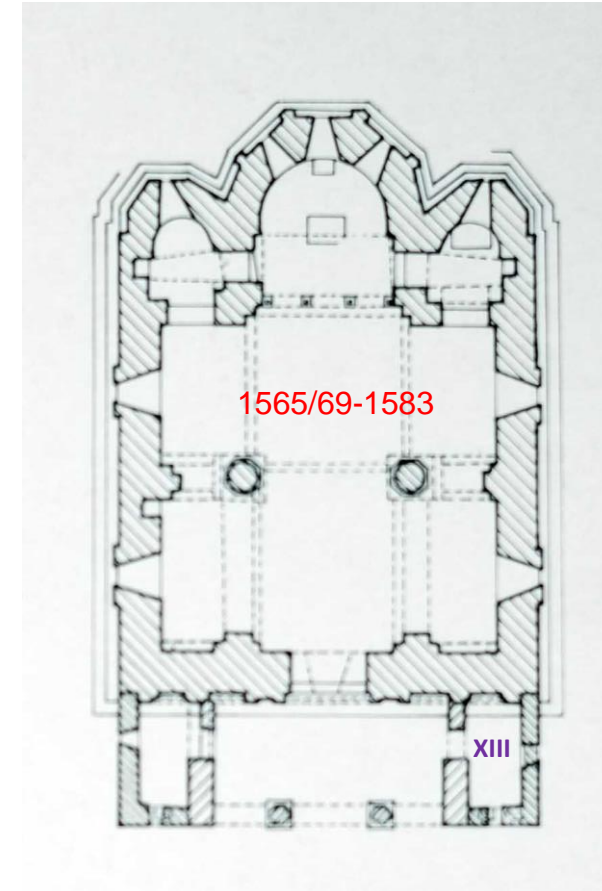
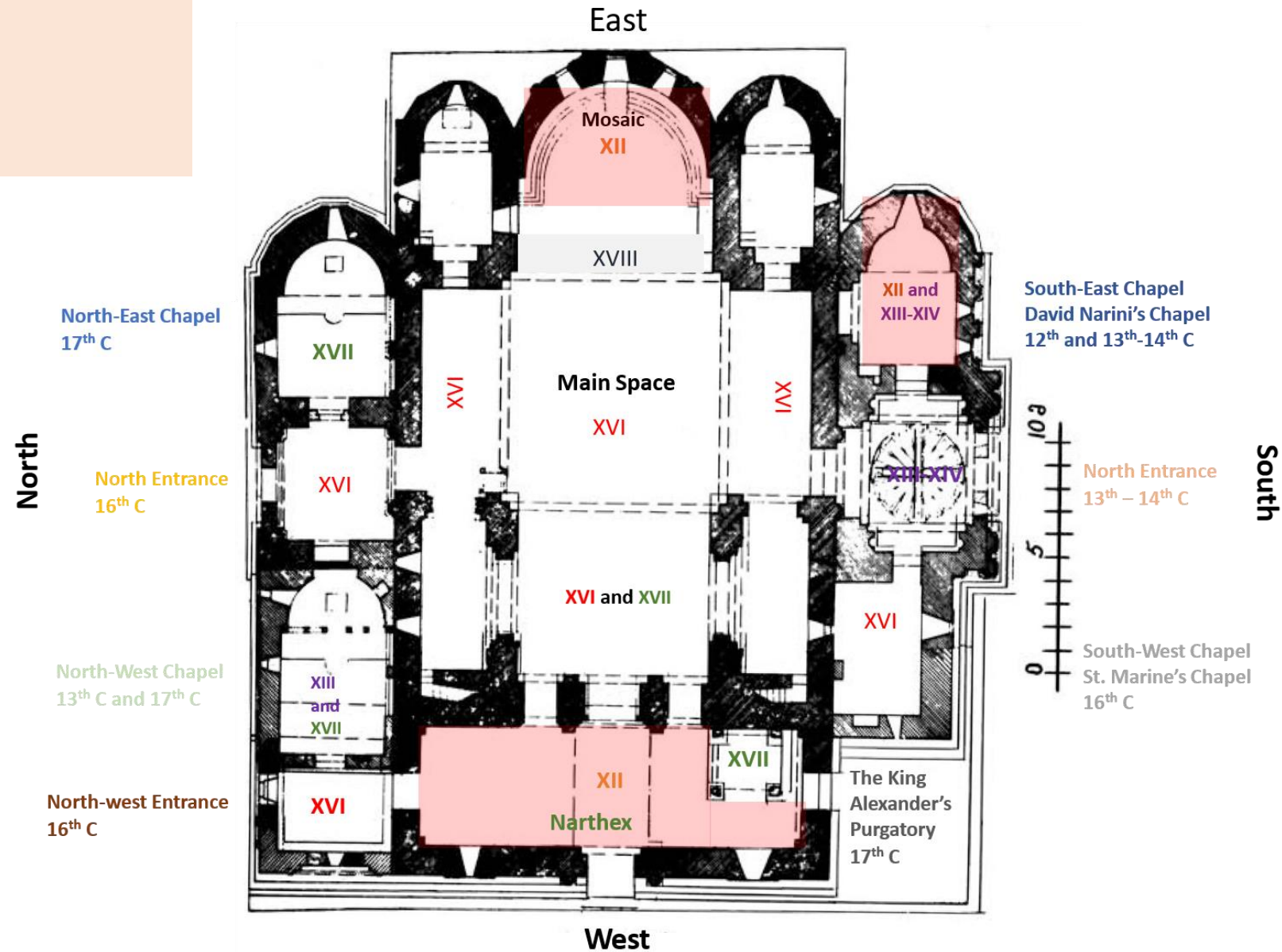

ღვთისმშობლის
სახელობის ტაძარი,
გელათი

Gelati,
Church of
the Nativity of
the Virgin Mary

კედლის მხატვრობის ადგილები და თარიღები
Locations and dates of wall paintings

წმ. გიორგის სახელობის
ტაძარი
Gelati,
Church of St. George

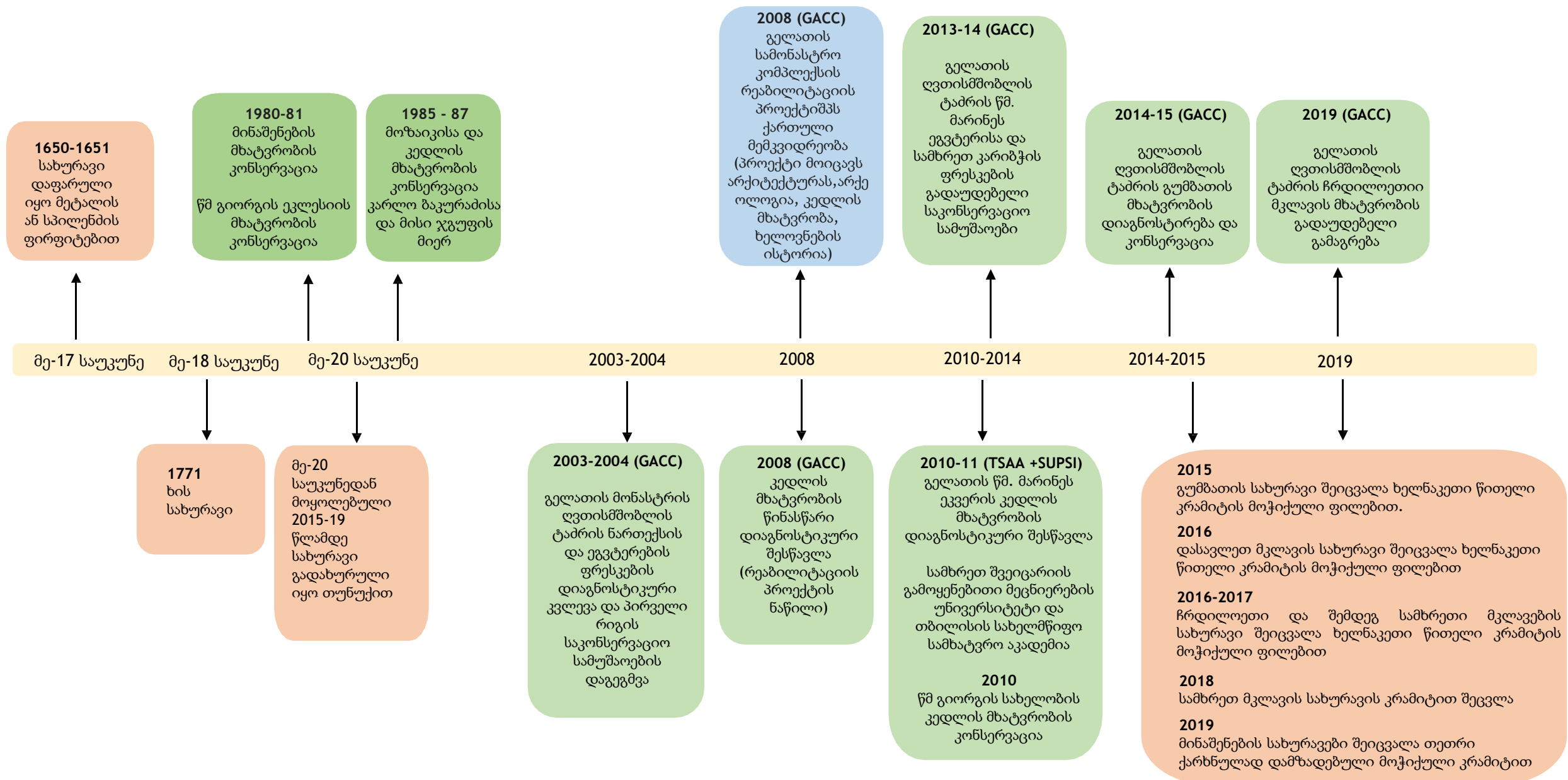
The background of the slide features a photograph of a large building under construction. The building has a complex roofline with multiple gables and is partially covered in scaffolding. The scene is set during sunset or sunrise, with a warm, golden light illuminating the sky and the building's facade. The overall atmosphere is serene and historical.

ძირითადი მოვლენების ქრონოლოგია
მე-17 საუკუნიდან 2022 წლამდე

Chronology of the main events and interventions
from 17th century up to 2022

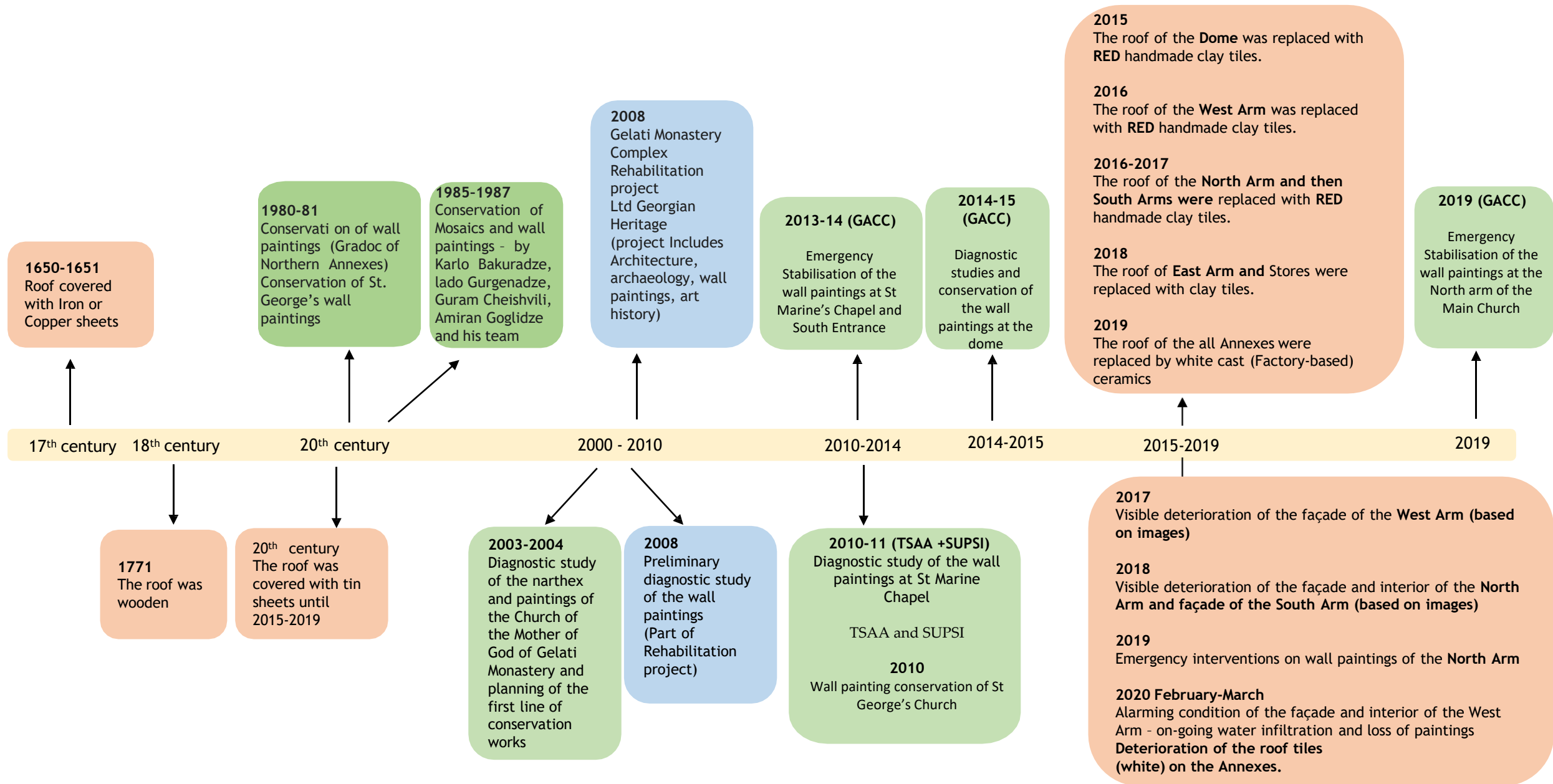
გელათის სამონასტრო კომპლექსის მოვლენათა ქრონოლოგია მე-17 საუკუნიდან 2019 წლამდე

Gelati Monastery Complex Chronology of events from 17th century up to 2019

გელათის სამონასტრო კომპლექსის მოვლენათა ქრონოლოგია მე-17 საუკუნიდან 2019 წლამდე

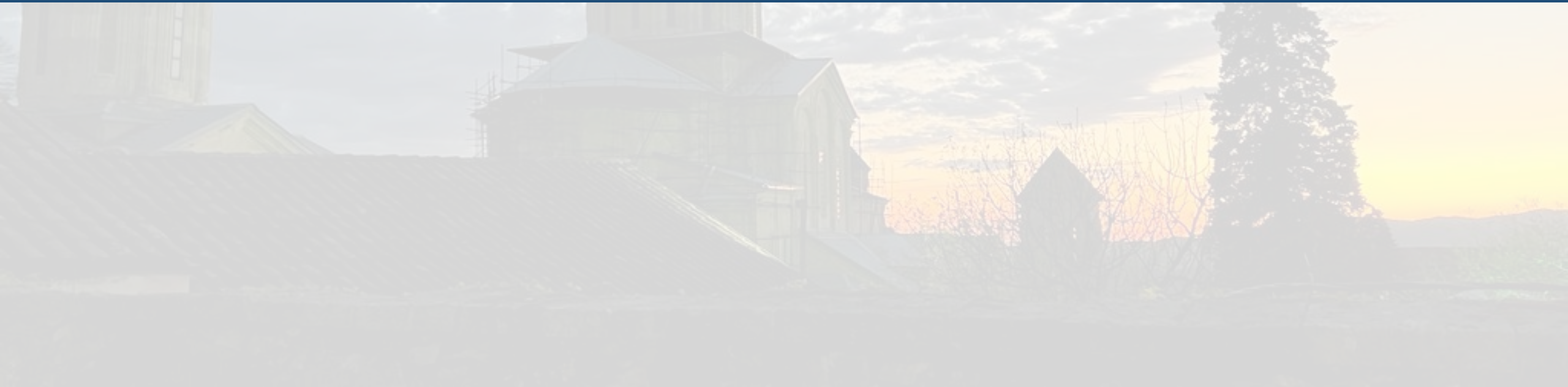
Gelati Monastery Complex Chronology of events from 17th century up to 2019

გადახურვის დაზიანების შედეგად
გამოწვეული პრობლემების მაგალითები

Examples of the results caused by roof failure

გელათის მონასტერი რეაბილიტაციამდე

Gelati Monastery before rehabilitation

ფოტო / Image
2007

გელათის მონასტერი რეაბილიტაციის შემდეგ

Gelati Monastery after rehabilitation

ფოტო / Image
2020

სახურავის რეაბილიტაციით გამოწვეული პრობლემები ფასადსა და კედლის მხატვრობაზე

Issues of wall paintings and façades caused due to the roof rehabilitation

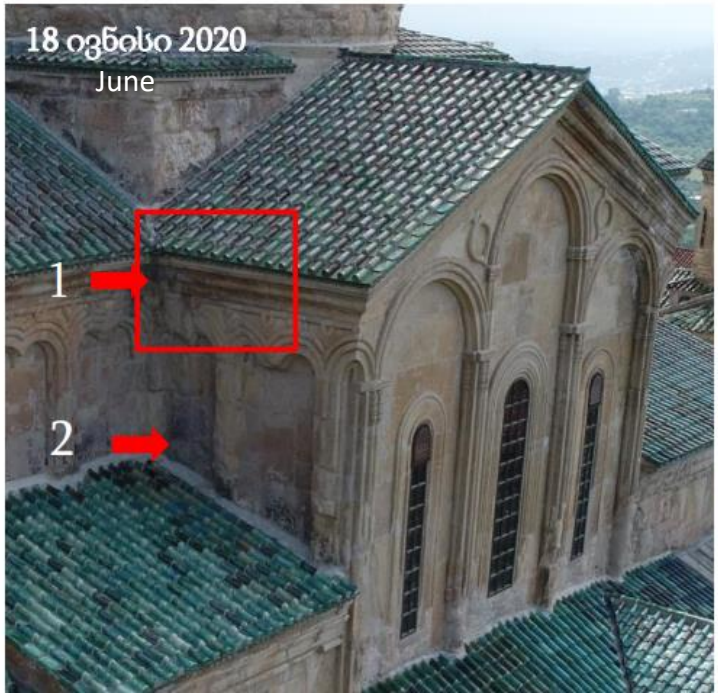
ფოტოები აღებულია:
 22 მაისსა და 16-19 ივნისის მისიების საერთო ანგარიში

 ანგარიში N1

გელათის ღვთისმშობლის შობის სახელობის ტაძარი

გადახურვის, ფასადებისა და კედლის მხატვრობის მდგომარეობის შედარებითი ანალიზი

(მთავარი სივრცე)

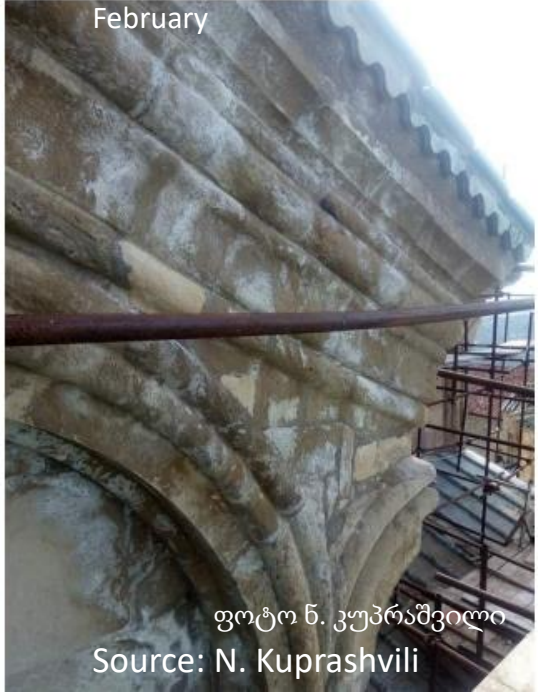
Source: Monitoring report of Cultural heritage agency, May, June 2020

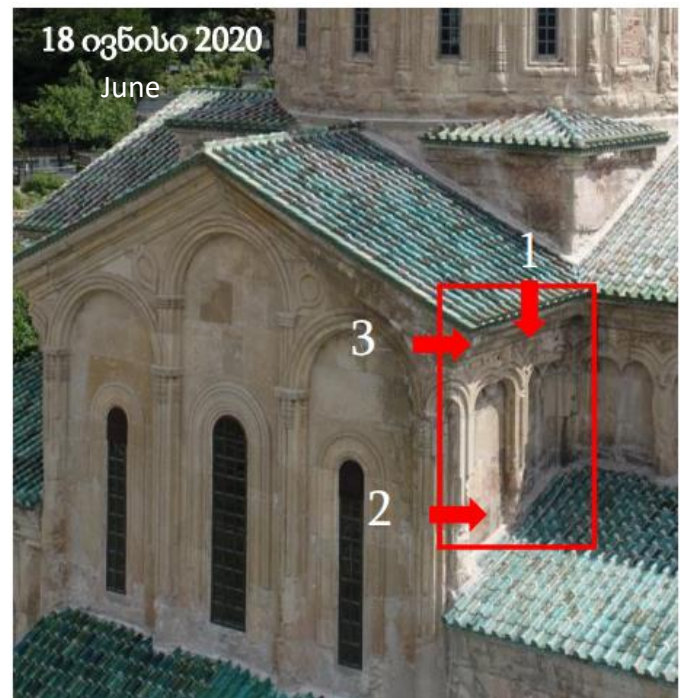
2018 თებერვალი
February

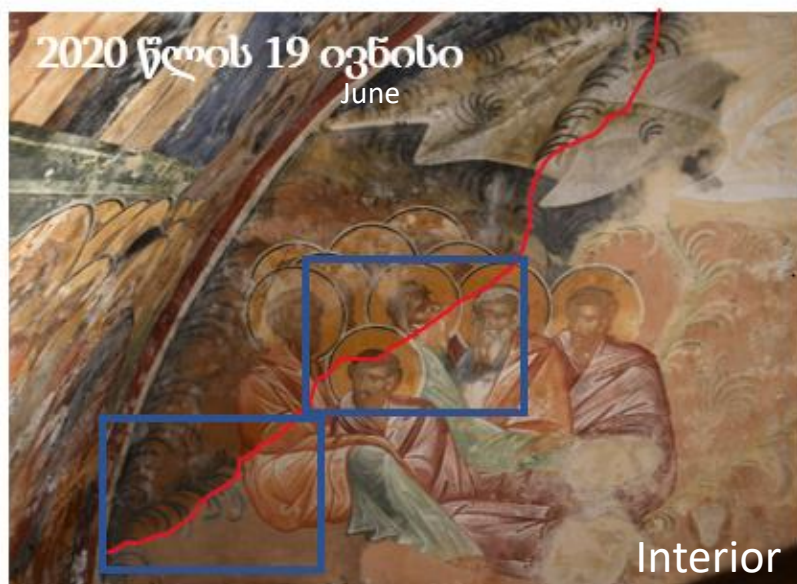
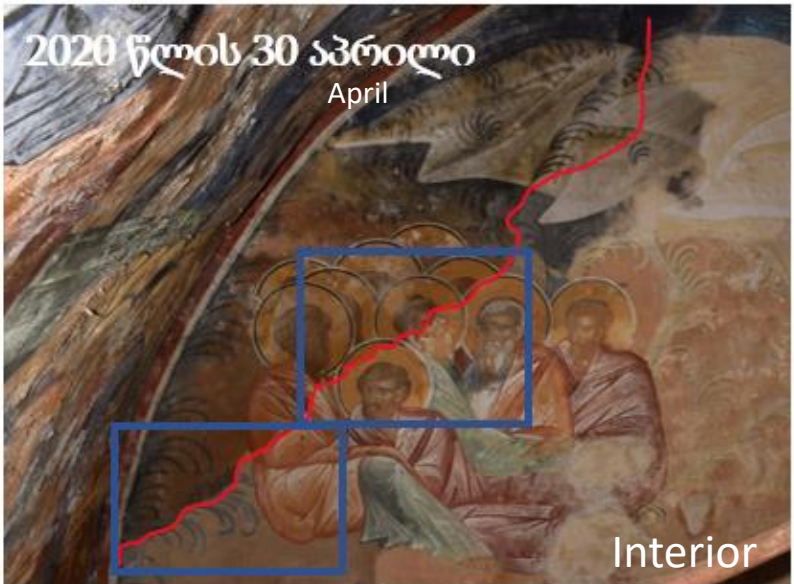
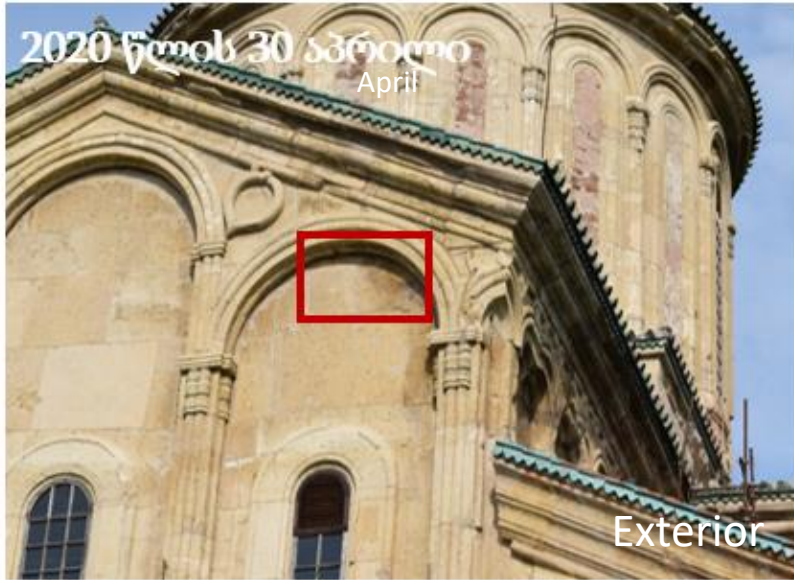
2018 თებერვალი
February

ფოტო ნ. კუპრაშვილი
Source: N. Kuprashvili

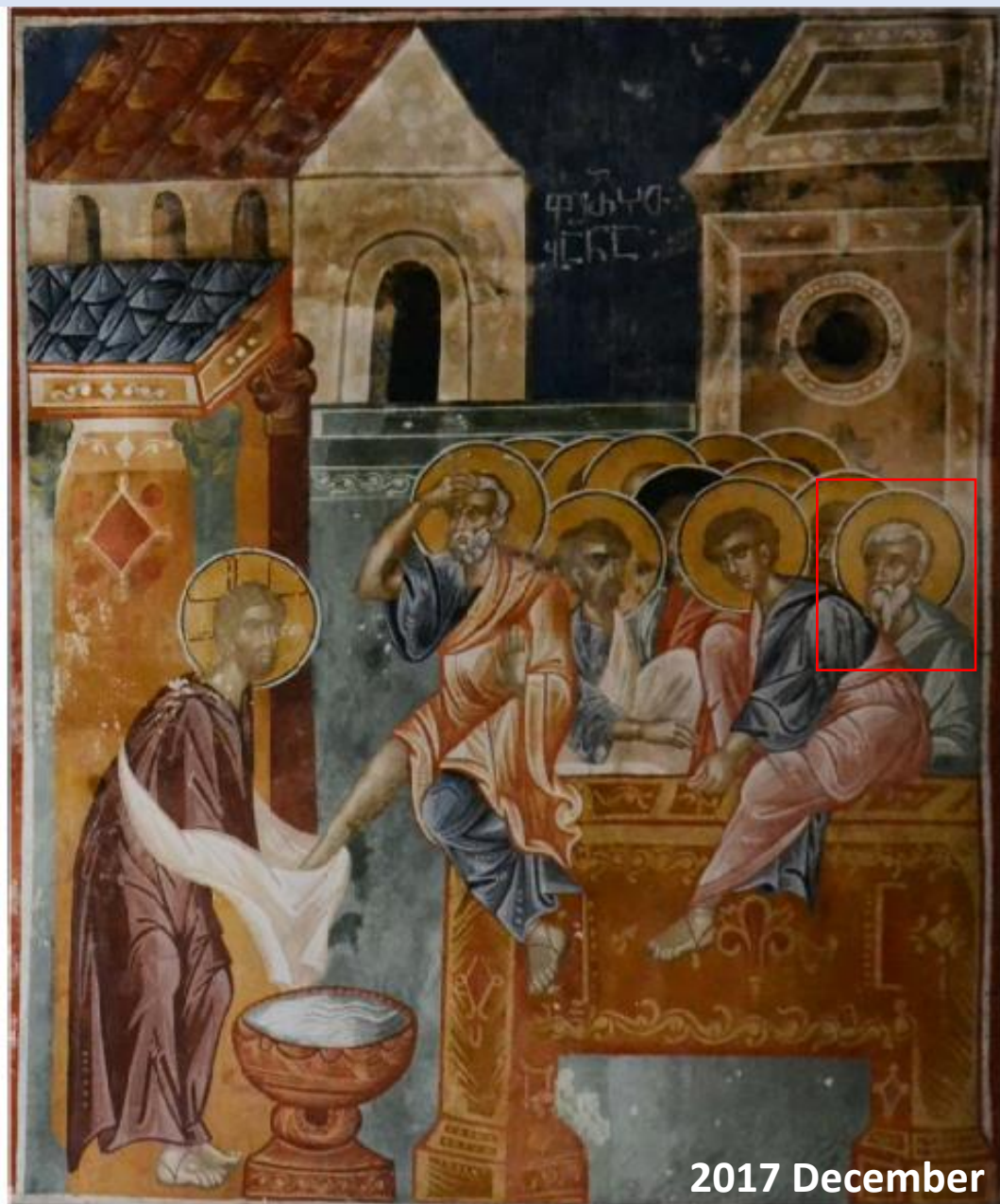
ტენის შემცველი ლაქის ზრდის პროცესი - წყლის ინფილტრაციის მიმდინარეობა
Expanding process of moisture containing stain – on-going water infiltration

კედლის მხატვრობის მდგომარეობა 2017 და 2023 წლებში
Wall painting condition in 2017 and 2023

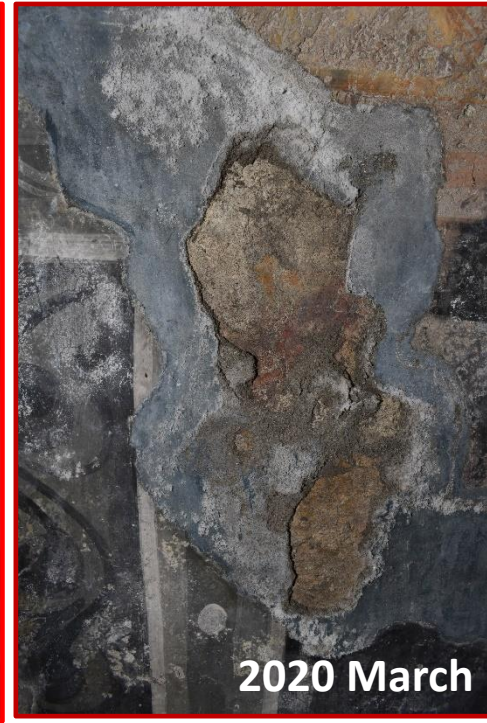
კედლის მხატვრობის მდგომარეობა 2017 და 2023 წლებში
Wall painting condition in 2017 and 2023

კედლის მხატვრობის მდგომარეობა 2017 და 2023 წლებში
Wall painting condition in 2017 and 2023

კედლის მხატვრობის მდგომარეობა 2017 და 2023 წლებში
Wall painting condition in 2017 and 2023

ჩვენი საკონსერვაციო ჯგუფის გარკვეულ წევრთა თანაავტორობით შესრულებული გელათის მონასტრის მდგომარეობის ანგარიშები (2020-2022)

Gelati Monastery Condition Reports undertaken by some of our team members between 2020 and 2022

მიძინების სახელობის ტაძარი

2020 წლის 30 აპრილის ვიზიტი

ანგარიში

დასავლეთ მკლავის მხატვრობის მდგომარეობის მონიტორინგი და მარილების ნაწილობრივი მოხსნა

22 მარტი და 16-19 ივნისის მისიების საერთო ანგარიში

ანგარიში NI

გელათის ღვთისმშობლის შობის სახელობის ტაძარი

გადახურვის, ფასადებისა და კედლის მხატვრობის მდგომარეობის შეფასებითი ანაღოზი

(მთავარი სივრცე)

მარია სვამაძე - ძველი რეაბილიტაციის სამსახური (კვლევის მხატვრობის კონსერვაციის სპეციალისტი)

2020 წლის 11 მარტის ვიზიტი

ანგარიში

დასავლეთ მკლავის მხატვრობის მდგომარეობის შეფასება

მარია სვამაძე

12.03.2020

მდგომარეობის შეფასებითი ანაღოზი

22 მარტი 2020

გელათის ღვთისმშობლის სახელ

მდგომარე

დაკვირვებები:

- ჩრდილო-დასავლეთ ეკვდრში, სამ გამოღვივდა დაზიანების ნიშნები. სტრუქტურული ტენიის მაღალი უზრუნველყოფა კარგად შეინარჩუნა და ჩრდილო-დაზიანების აქტიური ფაზა ამ ეტაპზე

2021 წლის 11 იანვრის შეფასება გელათის მონასტრის კოლექტორში

სალონი 68 კართის ტაძრის გადმოხურვის შემდეგ მდგომარეობის ანგარიში

2021 წლის 11 იანვრის ვიზიტი

ანგარიში

დასავლეთ მკლავის მხატვრობის მდგომარეობის შეფასება

მარია სვამაძე

11.01.2021

გელათის ღვთისმშობლის შობის სახელობის ტაძარი

გარემო პირობების მონიტორინგის ანაღოზი

ზამთრის, გაზაფხულისა და ზაფხულის სეზონები (5.12.2020 - 01.06.2021)

გელათის ღვთისმშობლის შობის სახელობის ტაძარი

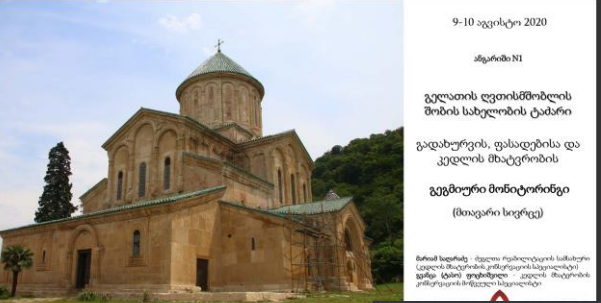
გარემო პირობების მონიტორინგის ანაღოზი

ზამთრის, გაზაფხულისა და ზაფხულის სეზონები (5.12.2020 - 18.09.2021)

თბილისის სახელმწიფო ხელოვნების აკადემიის კონსერვაციის ცენტრი

მარია სვამაძე

2021

9-10 აგვისტო 2020

ანგარიში NI

გელათის ღვთისმშობლის შობის სახელობის ტაძარი

გადახურვის, ფასადებისა და კედლის მხატვრობის მდგომარეობის შეფასებითი ანაღოზი

(მთავარი სივრცე)

მარია სვამაძე - ძველი რეაბილიტაციის სამსახური (კვლევის მხატვრობის კონსერვაციის სპეციალისტი)

2021 წლის 24 ნოემბერი 2020

ანგარიში NI

დასავლეთ მკლავის მხატვრობის მდგომარეობის შეფასება

მარია სვამაძე

24.11.2020

გელათის ღვთისმშობლის შობის სახელობის ტაძარი

გადახურვის, ფასადებისა და კედლის მხატვრობის მდგომარეობის შეფასებითი ანაღოზი

(მთავარი სივრცე)

მარია სვამაძე - ძველი რეაბილიტაციის სამსახური (კვლევის მხატვრობის კონსერვაციის სპეციალისტი)

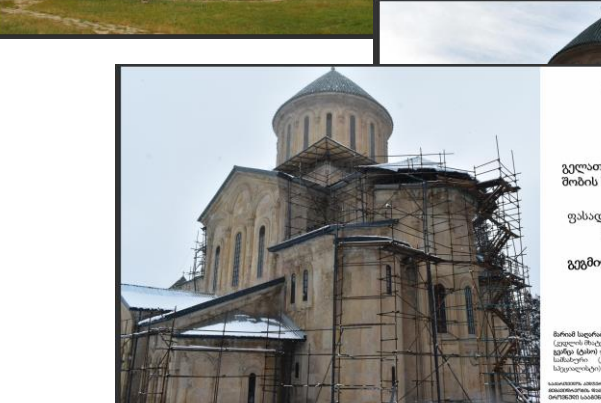
2021 წლის 27 დეკემბრის ვიზიტი

ანგარიში

დასავლეთ მკლავის მხატვრობის მდგომარეობის შეფასება

მარია სვამაძე

27.12.2021

8 მარტი 2021

ანგარიში NI

გელათის ღვთისმშობლის შობის სახელობის ტაძარი

ფასადებისა და კედლის მხატვრობის მდგომარეობის შეფასებითი ანაღოზი

(მთავარი სივრცე)

მარია სვამაძე - ძველი რეაბილიტაციის სამსახური (კვლევის მხატვრობის კონსერვაციის სპეციალისტი)

2022 წლის 27 დეკემბრის ვიზიტი

ანგარიში

დასავლეთ მკლავის მხატვრობის მდგომარეობის შეფასება

მარია სვამაძე

27.12.2022

გელათის ღვთისმშობლის შობის სახელობის ტაძარი

გადახურვის, ფასადებისა და კედლის მხატვრობის მდგომარეობის შეფასებითი ანაღოზი

(მთავარი სივრცე)

მარია სვამაძე - ძველი რეაბილიტაციის სამსახური (კვლევის მხატვრობის კონსერვაციის სპეციალისტი)

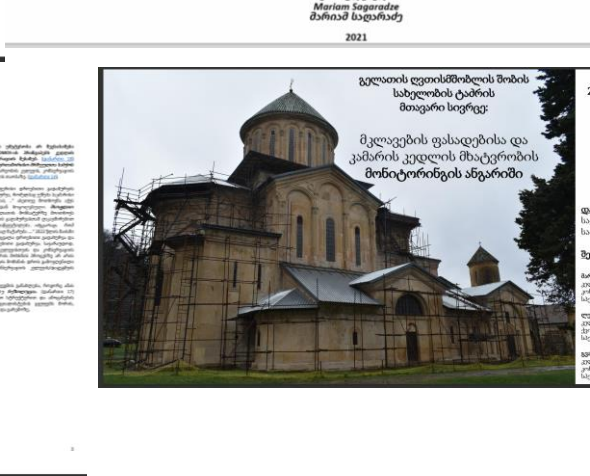
2022 წლის 27 დეკემბრის ვიზიტი

ანგარიში

დასავლეთ მკლავის მხატვრობის მდგომარეობის შეფასება

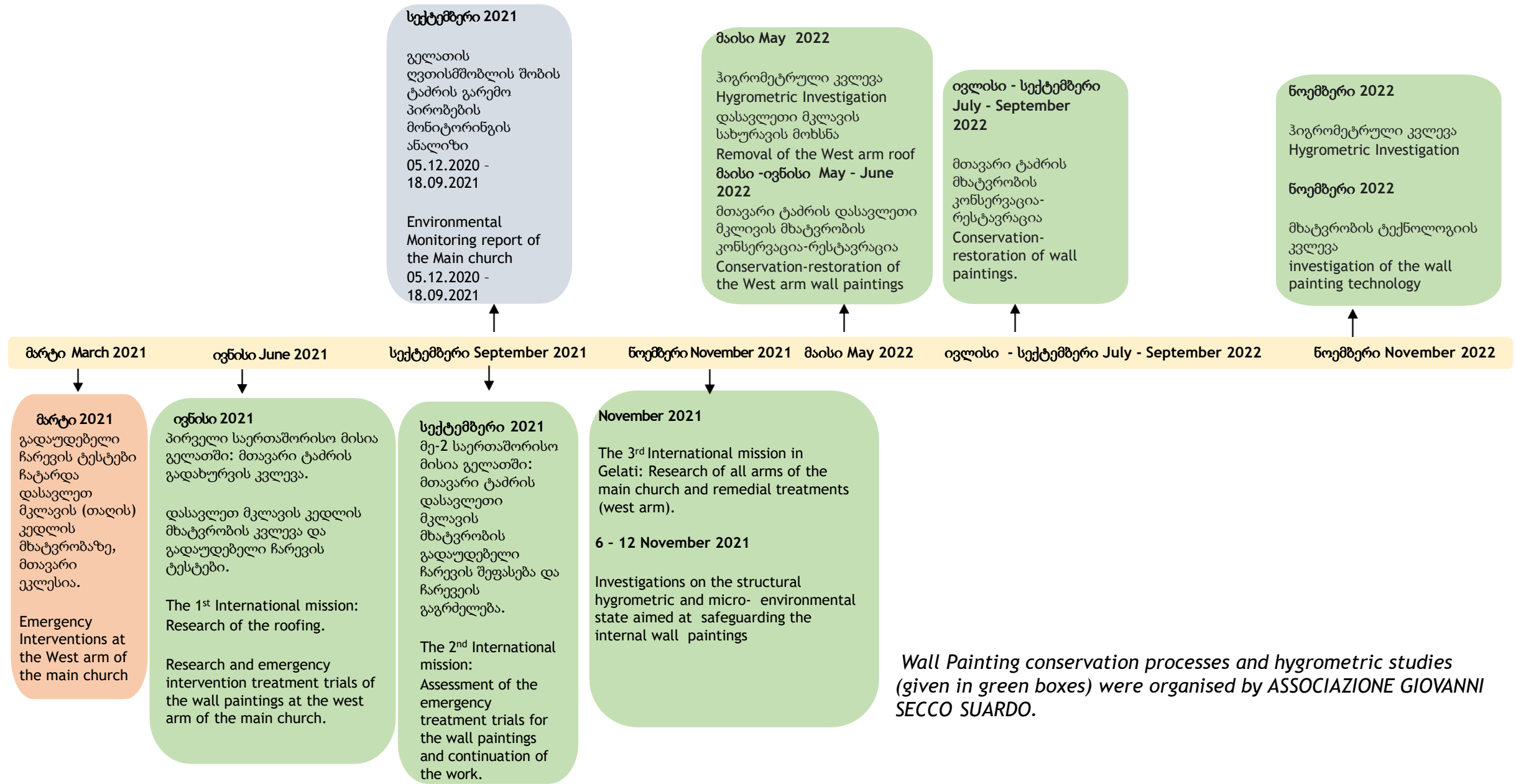
მარია სვამაძე

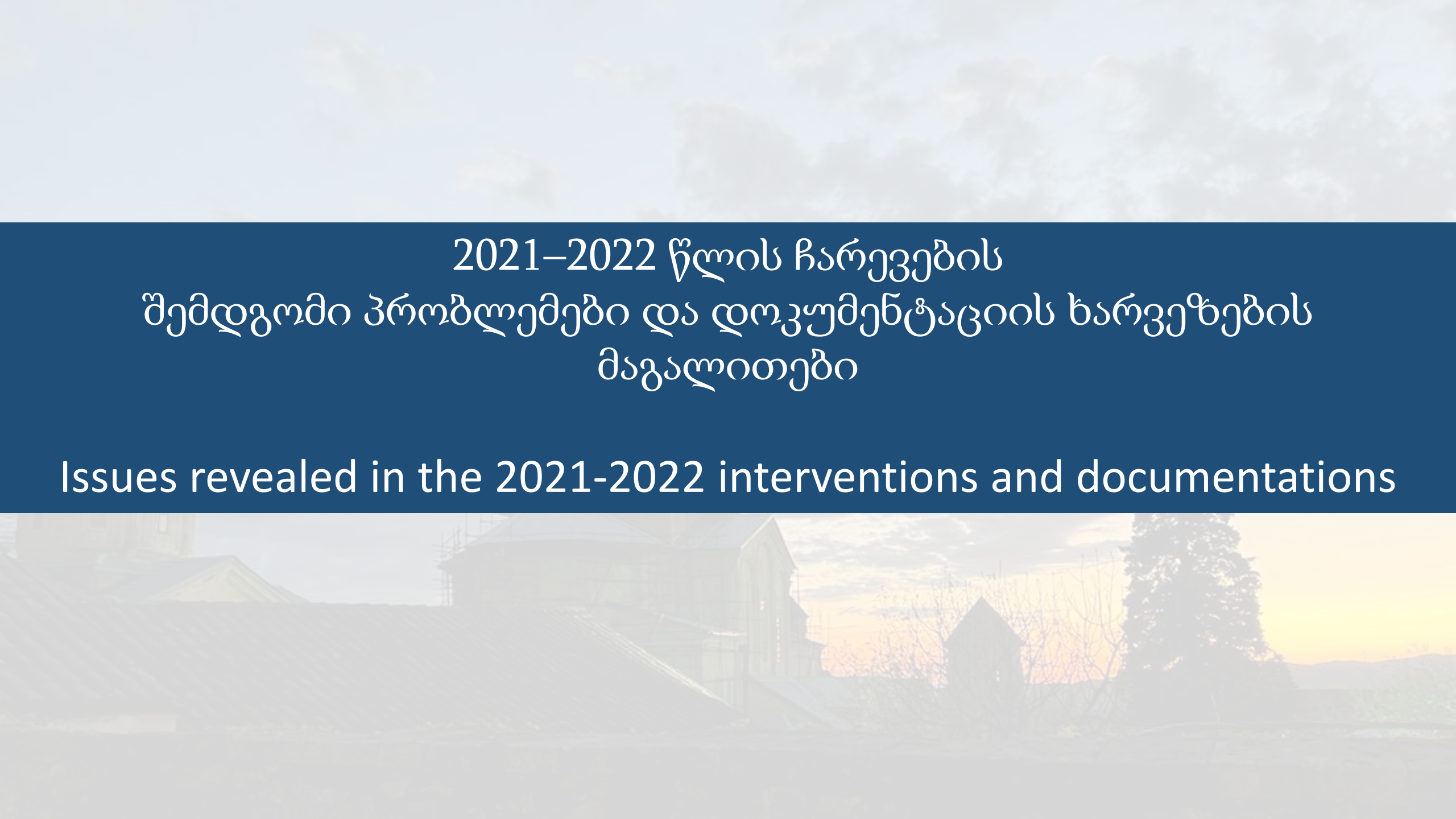
27.12.2022

გელათის სამონასტრო კომპლექსის მოვლენათა ქრონოლოგია 2021 – 2022 წლები

Gelati Monastery Complex Chronology of events 2021-2022 years

The background of the slide features a photograph of a building under construction. The building is partially obscured by scaffolding and is set against a sky with soft, golden light, suggesting a sunset or sunrise. The overall tone is warm and slightly hazy.

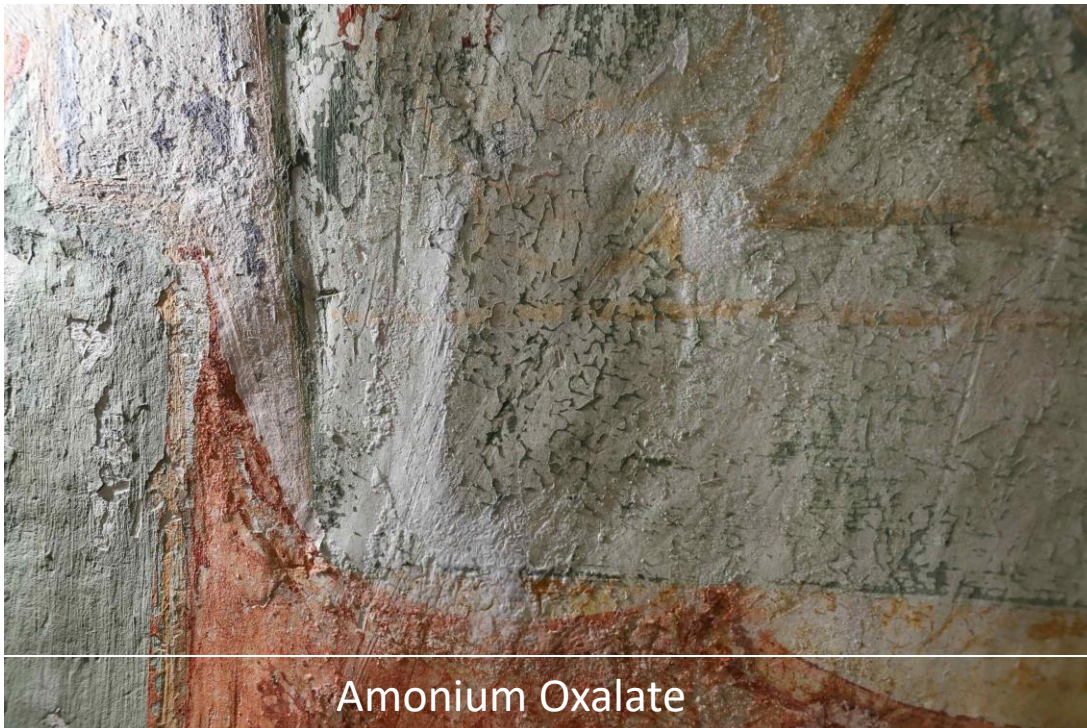
2021–2022 წლის ჩარევების
შემდგომი პრობლემები და დოკუმენტაციის ხარვეზების
მაგალითები

Issues revealed in the 2021-2022 interventions and documentations

საკონსერვაციო ჩარევების და ტესტირების (2021-22) მაგალითები სხვადასხვა მასალის გამოყენებით

Examples of remedial interventions and trials (2021-22) using various materials

Example of treatment (2021-22) using Ammonium Oxalate; Photo: 2023

Example of treatment (2021-22) using DAP; Photo: 2023

ფერწერული ფენის გამაგრების დროს დაკარგული ფრაგმენტები და დღევანდელი მდგომარეობა

Paint loss after re-adhesion of the pictorial film VS current condition

Before paint consolidation
ფერწერის გამაგრებამდე
2021

After paint consolidation
ფერწერის გამაგრების შემდეგ
2021

კონსოლიდირებული ადგილის აჟამინდელი
მდგომარეობა, მარილებითა და ფერწერის ცვენის
ლოკაციების მითითებით, ივლისი 2023
Condition of the treated areas today with salt efflorescence
and further losses, July 2023

Images from: *REPORT ON THE STATE OF CONSERVATION OF THE
GELATI MONASTERY WORLD HERITAGE PROPERTY,
GEORGIA Mission of 22 – 28 June 2021*

ფერწერული ფენის გამაგრების დროს დაკარგული ფრაგმენტები, 2021

Paint loss after re-adhesion of the pictorial film, 2021

Before paint consolidation, 2021
ფერწერის გამაგრებამდე, 2021

After paint consolidation, 2021
ფერწერის გამაგრების შემდეგ, 2021

Condition of treated area, further
paint losses, July 2023
კონსოლიდირებული
ადგილები, ფერწერის
შემდგომი დანაკარგები,
ივლისი 2023

*Images from: REPORT ON THE STATE OF CONSERVATION OF THE GELATI MONASTERY
WORLD HERITAGE PROPERTY,
GEORGIA Mission of 22 – 28 June 2021*

კედლის მხატვრობა ჩარევამდე და ჩარევის შემდეგ (2021–2022) VS დღევანდელი მდგომარეობა (ივლისი, 2023)

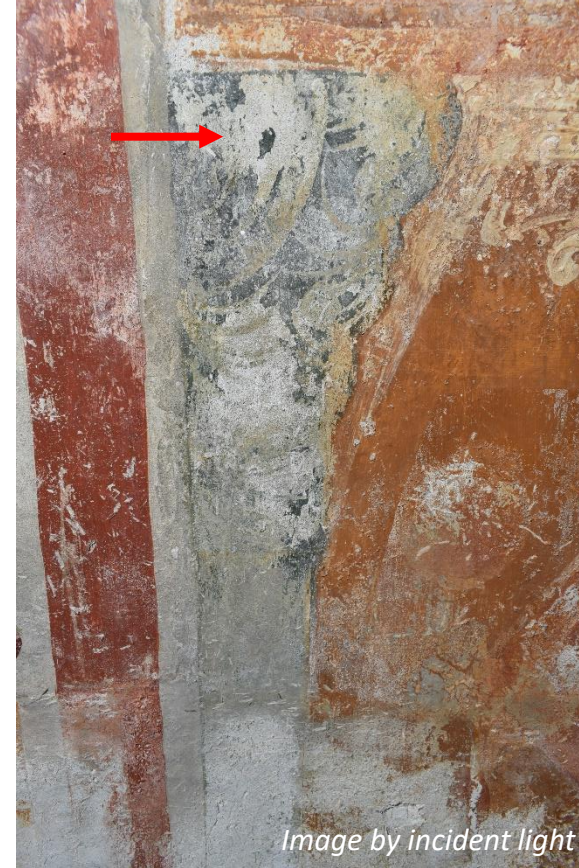
(2021–Wall painting before and after treatments (2021-2022) VS current condition (July, 2023))

before fixing the color with polyvinyl alcohol

after fixing the color with polyvinyl alcohol

Image by incident light

Image by raking light

Current state, Salt efflorescence, paint deterioration July 2023

დღევანდელი მდგომარეობა , გამომარჩილება ფერის დაზიანება ივლისი, 2023

პოლივინილ ალკოჰოლით
ფერის გამაგრებამდე

პოლივინილ ალკოჰოლით
ფერის გამაგრების შემდეგ

კედლის მხატვრობა ჩარევამდე და ჩარევის შემდეგ (2021–2022) VS დღევანდელი მდგომარეობა (ივლისი, 2023)

(2021–Wall painting before and after treatments (2021-2022) VS current condition (July, 2023))

გელათის „ღვთისმშობლის შობის“ სახ. ტაძრის, დასავლეთ მკლავის კამარის XVI ს. კედლის მხატვრობის საკონსერვაციო - სარესტავრაციო სამუშაოთა ანგარიში, 2022

Condition today, Salt efflorescence July, 2023

Before treatment / ფოტო კონსერვაციამდე

After treatment / ფოტო კონსერვაციის შემდეგ

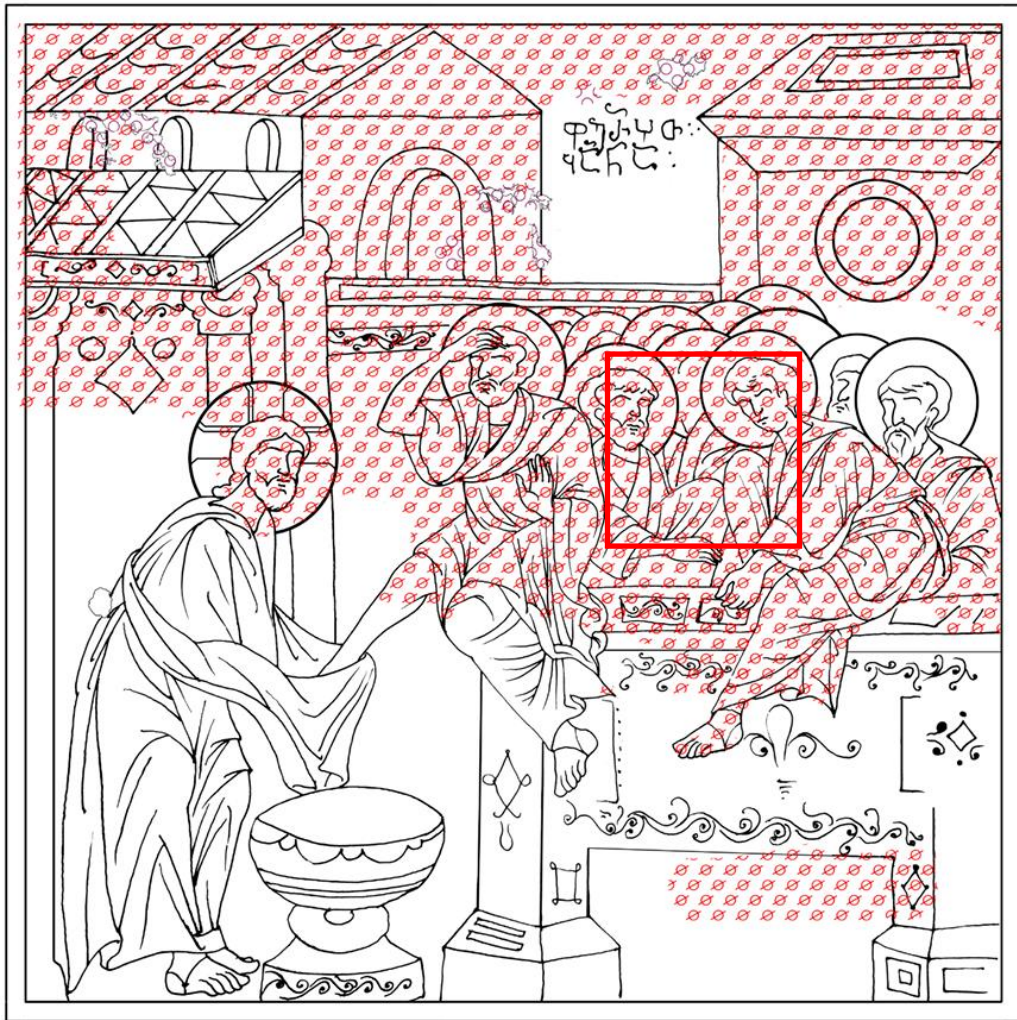
დღევანდელი მდგომარეობა, გამომარილება ივლისი, 2023

კედლის მხატვრობა ჩარევამდე და ჩარევის შემდეგ (2021–2022)

VS დღევანდელი მდგომარეობა (ივლისი, 2023)

(2021–Wall painting before and after treatments (2021-2022) VS current condition (July, 2023))

Paint layer consolidation, documentation in December, 2021

გამომარილება / Salt efflorescence

გამაგრებული ადგილის აქერცვლა / Flaking of the consolidated area

ივლისი, 2023 / July, 2023

g) - AESTHETIC PRESENTATION

Once the phase of compensation (*risarcimento*) the loss (*lacune*) in the plaster with the new stucco fillings was completed, the scenes on the North wall began to be treated with an aesthetic presentation.

The criterion followed to carry out this extremely delicate operation reflects the canons normally adopted in the world of conservation-restoration of wall paintings and universally recognized as the most valid for the purpose of restitution the reading of the image compromised by the conservative vicissitudes.

The intervention in fact consisted, where it was possible to complete it before the interruption of the works, simply in the lowering of the chromatic tonality of the abraded exposed plaster and in the overall reorganization, always with subdued chromatic reintegration compared to the

15

ASSOCIAZIONE GIOVANNI SECCO SUARDO

original colour, of the architectures that are fundamental for reading the volumes and compositional spaces of the scenes. The very numerous drops of color and abraded plaster in the figures have only been lowered in tone and never fully compensated in tone.

The aesthetic presentation intervention was carried out with extra-fine watercolor colors of the Winsor & Newton brand according to a fundamental methodological criterion in the theory of conservation-restoration which supports the inalienable principle of reversibility, being removable at any moment simply with water, and the recognition of the intervention, doing a pictorial retouching subdued compared to the original color, therefore immediately distinguishable from it.

ICOMOS PRINCIPLES FOR THE PRESERVATION AND CONSERVATION/RESTORATION OF WALL PAINTINGS (2003)

Article 5: Conservation-Restoration Treatments

Wall paintings are an integral part of the building or structure. Therefore, their conservation should be considered together with the fabric of the architectural entity and surroundings. Any intervention in the monument must take into account the specific characteristics of wall paintings and the terms of their preservation. All interventions, such as consolidation, cleaning and reintegration, should be kept at a necessary minimal level to avoid any reduction of material and pictorial authenticity. Whenever possible, samples of stratigraphic layers testifying to the history of the paintings should be preserved, preferably in situ.

Natural ageing is a testimony to the trace of time and should be respected. Irreversible chemical and physical transformations are to be preserved if their removal is harmful. Previous restorations, additions and over-painting are part of the history of the wall painting. These should be regarded as witnesses of past interpretations and evaluated critically.

All methods and materials used in conservation and restoration of wall paintings should take into account the possibility of future treatments. The use of new materials and methods must be based on comprehensive scientific data and positive results of testing in laboratories as well as on sites. However, it must be kept in mind that the long term effects of new materials and methods on wall paintings are unknown and could be harmful. Therefore, the use of traditional materials, if compatible with the components of the painting and the surrounding structure, should be encouraged.

The aim of restoration is to improve the legibility of form and content of the wall painting, while respecting the original creation and its history. Aesthetic reintegration contributes to minimising the visibility of damage and should primarily be carried out on non-original material. Retouching and reconstructions should be carried out in a way that is discernible from the original. All additions should be easily removable. Over-painting must be avoided.

Uncovering of wall paintings requires the respect of the historic situation and the evaluation of what might be lost. This operation should be executed only after preliminary investigations of their condition, extent and value, and when this is possible without incurring damage. The newly uncovered paintings should not be exposed to unfavourable conditions.

In some cases, reconstruction of decorative wall paintings or coloured architectural surfaces can be a part of a conservation-restoration program. This entails the conservation of the authentic fragments, and may necessitate their complete or partial covering with protective layers. A well-documented and professionally executed reconstruction using traditional materials and techniques can bear witness to the historic appearances of facades and interiors.

Competent direction of conservation-restoration projects should be maintained at all stages and have the approval of the relevant authorities. It would be desirable that independent supervision of the project were insured by competent authorities or institutions without commercial interest in the outcome. Those responsible for management decisions must be named, and the work must be implemented by professionals with appropriate knowledge and skills.

რესტავრაციამდე (2020) და რესტავრაციის შემდეგ 2022, 2023 Before (2020) and after restoration (2022, 2023)

რესტავრაციამდე,
19 ივნისი 2020
Before restoration,
June 19, 2020

რესტავრაციის დროს,
აგვისტო-სექტემბერი 2022
During restoration,
August-September, 2022

რესტავრაციის შემდეგ,
23 სექტემბერი 2022
After restoration,
September, 2022

დღევანდელი მდგომარეობა,
გამომარილება ივლისი 2023
Current state, Salt efflorescence
July 2023

რეკონსტრუქცია / გადახატვა 2022
Micro details of the reconstruction / repainting from 2022

Image 2023

რესტავრაციამდე და რესტავრაციის შემდეგ / 2022
Before and after restoration 2022

2022 წლის სექტემბერი, სავონსერვაციო სამუშაოების დროს, ტინირებამდე

Before restoration, 2022

Image 2023

After restoration, 2023

რესტავრაციამდე და 2022 წლის რესტავრაციის შემდეგ
Before and after 2022 restoration

Before restoration, 2020
რესტავრაციამდე

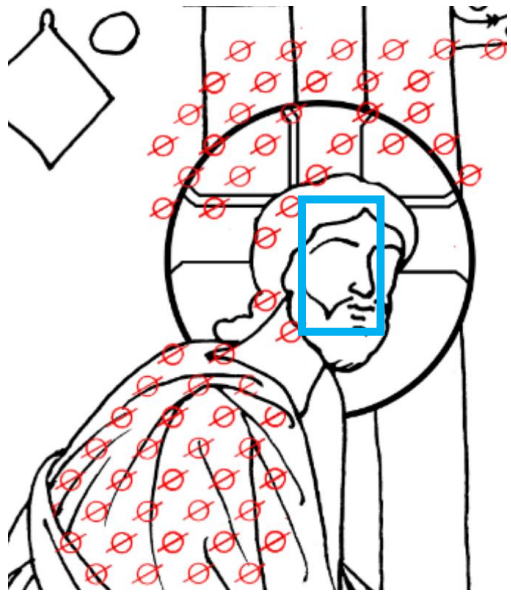

After restoration, 2023
რესტავრაციის შემდომ

Documentation (2021-2022 interventions) VS Reality (2023)

ფოტო-დოკუმენტაცია 2021 წლის „ფერხთაბანა“, მაცხოვრის სახე

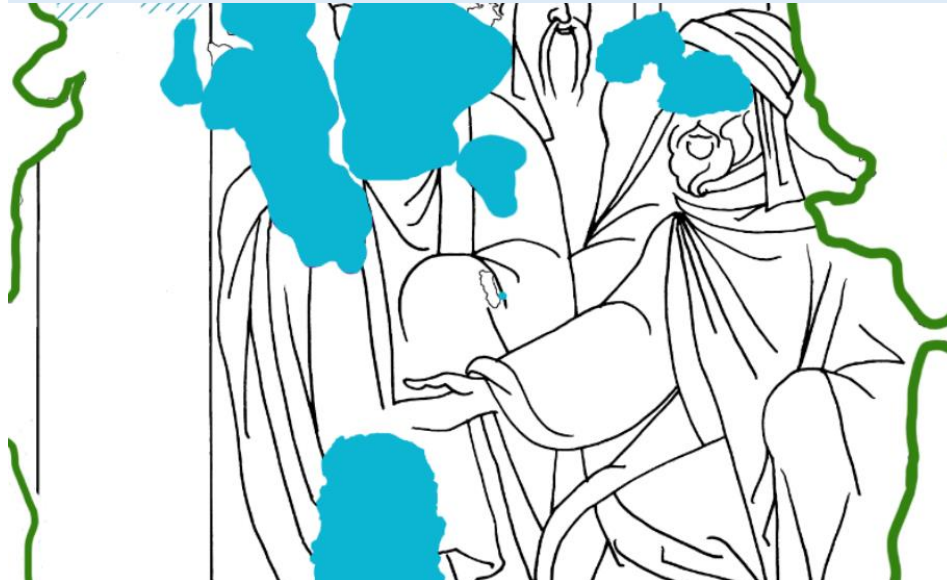
წყარო: გელათის „ღვთისმშობლის შობის“ სახ. ტაძრის, დასავლეთ მკლავის კამარის XVI ს. კედლის მოხატულობის საკონსერვაციო - სარესტავრაციო სამუშაოთა ანგარიში

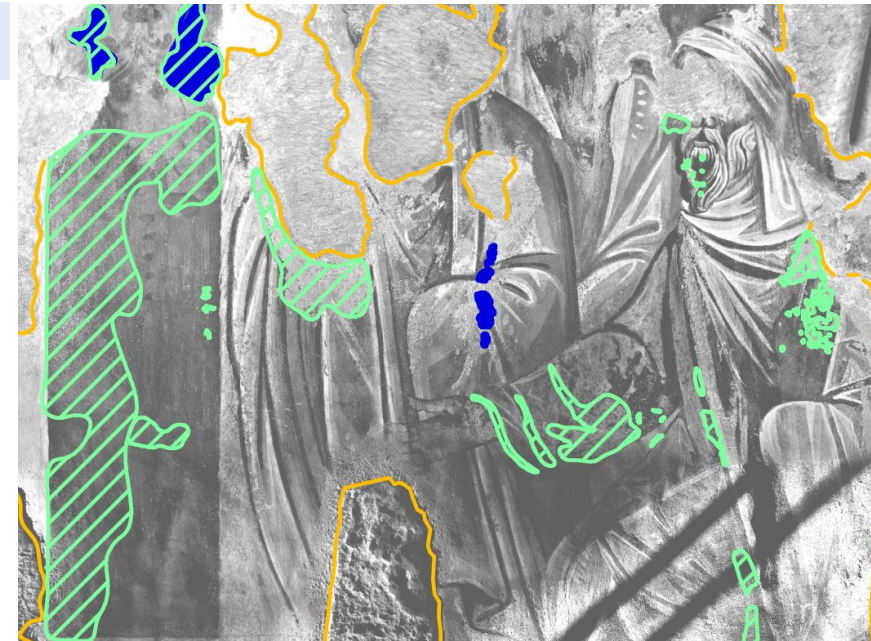
No mention in graphic documentation as paint consolidation (blue frame area)

Before and after paint consolidation

No mention of the retouching in intervention Gradoc

Reconstructed areas documented in 2023 by our conservation team

- ჩატარებული საკონსერვაციო სამუშაოთა ბიზნისი აღწერები
- კედლის მხატვრობის კონტურების ჩანაცვლება
  - საკლესიო ადგილების ჩანაცვლება
  - გაფორმებული მუქი ფერის განთავსება
  - საღებავის ატრეპული და დამოუკიდებელი ფერის განთავსება
  - კედლის მხატვრობაზე არსებული გამოვლული, გამოპოვებული ადგილების ინტეგრირება
  - ტრინი შევსებული ნაღობების მოხსნა

ჩვენი ჯგუფის მიდგომები, მეთოდოლოგია და პრინციპები, 2023 წლის აპრილსა და მაისში შესრულებული სამუშაოების შეჯამება; მდგომარეობისა და ორიგინალი ტექნოლოგიის კომპლექსურობა

Our team's approach, methodology, principles and works undertaken in
2023 April and July;

Summery of the wall painting condition phenomena;

Complexity of the original technology

Recommendations:

1. Immediate actions should focus on emergency stabilisation works. Further conservation work should be undertaken only once the structures, wall paintings and mosaics should be guided by a thoroughly designed and holistic conservation programme for the entire property and should be underpinned by systematic monitoring, research, and documentation. The existing Conservation Master Plan should be updated accordingly.
2. It is recommended that the State Party continue with the programme to redress the conservation challenges at the property following the recommendations contained in this report, and submit to the World Heritage Centre for review by the Advisory Bodies documentation on further emergency interventions and longer-term conservation strategy and measures, as well as relevant technical material, before implementation.
3. The management plan for the property should be updated to guide continuing conservation efforts.
4. Immediately carry out a project for the placement of an overall protective coverage of the monument, including the cupola, following the mission's remarks.
  - b. The methods and materials applied to the conservation work undertaken on the conservation-restoration of the wall paintings in the Nativity of the Virgin Church (the Main Church)**

A thorough assessment of the conservation treatments undertaken on the mural paintings in the Main Church are hampered by the apparent lack of documentation related to their condition assessment and the past interventions, as well as by the lack of analysis of the plaster and painting techniques. Nevertheless, concerns can be confidently expressed regarding the approach and selection of some of the materials and techniques for emergency interventions on the wall paintings in the upper part of the west wing. Recommendations below are aimed at addressing these concerns.

Recommendations:

5. Ensure thorough and detailed documentation is continuously produced (both to monitor the condition of the wall paintings and to record all the treatments undertaken). This information must always be available to be used during the emergency conservation works, and for the constant monitoring of the mural paintings, which will be required over an extended period of time.
6. Extend and maintain secure scaffolding in all areas of the church, to be able to assess and monitor all the upper parts of the mural paintings as well as the mosaics in the apse.
7. Extend the condition assessment and monitoring to the mural paintings of the Church of Saint George where infiltrations may also have occurred when the roof was changed.
8. Develop a project and road map for the property, with clear responsibilities and processes to be undertaken. Detailed actions for the emergency treatments of the mural paintings in the upper parts of the vaults (and possibly the dome) should be kept to the minimum necessary, using compatible materials with the original ones, and limiting the addition of water as much as possible. The road map should also include the necessary monitoring of the condition of the paintings, of the environmental conditions inside the church, and of water levels inside the walls. There should also be a plan for the longer-term conservation of the mural paintings at the site, including more extensive conservation treatments, which may need to be reviewed over time, as the building and the mural paintings slowly dry and reach a stable condition.
10. Given the long-term conservation and monitoring actions that will be required at Gelati, it is strongly recommended to involve more Georgian conservators (and plan capacity building if this is required), to ensure the long-term sustainability of the actions.
11. A detailed mapping of the existing state of conservation and the pathology of the wall paintings throughout the interior of the church is necessary before the elaboration of a detailed project for the emergency and medium-term preservation of the wall paintings and mosaics.

Conservation principles followed by our team

საკონსერვაციო მიდგომები

მინიმალური ჩარევა

ღირებულების შენარჩუნება

ორიგინალი და დამატებული მასალის ცოდნა

ფიზიკური ისტორიისა და ამჟამინდელი
მდგომარეობის ცოდნა

საკონსერვაციო მასალების ცოდნა

შექცევადობა, ხელახლა ჩარევადობა, სტაბილურობა,
თავსებადობა

დოკუმენტაცია

უსაფრთხოება და ჯანმრთელობა

Critical elements of conservation approach

Minimal Intervention

Preservation of significance

Recognition of the unique value of a painting to preserve its historic, cultural and/or religious significance

Knowledge of original and added materials

Understanding of a painting's original and added materials to enhance appreciation of their significance and inform an appropriate approach to their conservation

Understanding of physical history and present condition

Identification of the main causes of damage and deterioration, and an awareness of previous conservation interventions

Knowledge of conservation materials

'New materials and techniques may only be used after they have been tested and proven effective, and should not be detrimental or cause long-term damage'

Retreatability, reversibility, stability, compatibility

Interventions should be compatible with the painting's technology to prevent further damage, should not preclude future interventions, and should ideally be reversible when conditions permit

Documentation

Textual, graphic and photographic documentation of conservation interventions is essential to inform the painting's future care

Health and safety

Adherence of all interventions to regulations and procedures intended to prevent accident or injury in workplaces or public environments

Conservation approach followed by our team

სამეცნიერო მიდგომა

ეტაპი 1 – დაკვირვებები

ტექნოლოგიის და მდგომარეობის

ეტაპი 2 – მოკვლევა

ინფორმაციის მოძიება რათა განისაზღვროს დამაზიანებელი ფაქტორები და პრობლემის აქტიურობა

ეტაპი 3 – ჰიპოთეზების განვითარება საკვლევი საკითხების განსაზღვრა

ეტაპი 4 – ანალიტიკური კვლევა

ეტაპი 5 – მონაცემთა შეკრება და ინტერპრეტირება

ეტაპი 6 – საკონსერვაციო სტრატეგიის განსაზღვრა მეთოდოლოგიის შემუშავება

Scientific method for wall painting conservation

Stage 1 Observation

Empirical assessment of condition and technology

Stage 2 Research

Gathering information to establish possible causes of damage and deterioration, to determine whether the problem is active

Stage 3 Development of hypotheses

Develop ideas regarding the nature, causes and activation mechanisms of the problem

Stage 4 Investigation (testing the hypothesis)

Development and implementation of a methodology to investigate pertinent aspects of original technology and the environment

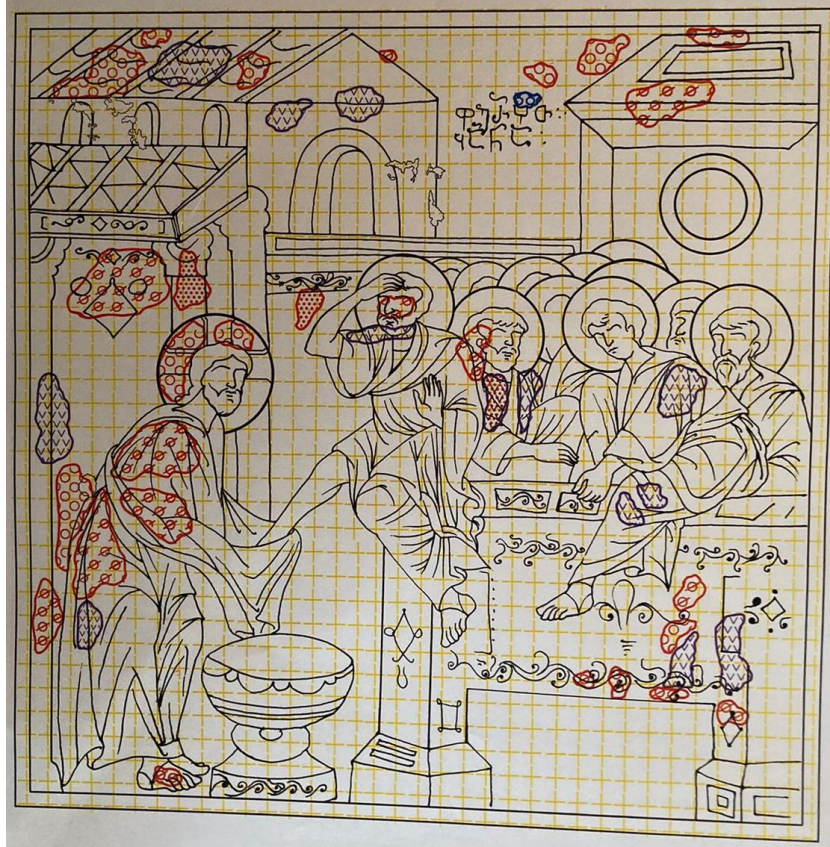
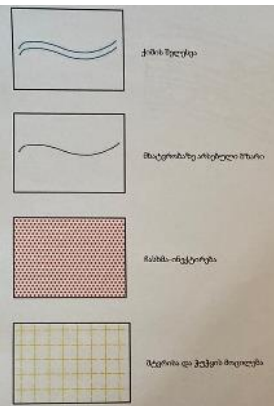
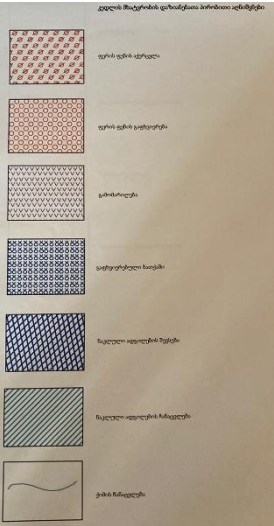
Stage 5 Data gathering and interpretation

Collection of investigation results and interpretation of the data

Stage 6 Formulating a conservation strategy

Formulate an appropriate conservation strategy or initiate further iterative investigations to determine conservation needs

Documentation (2021-2022 interventions) VS Reality (2023)

Graphic documentation of the wall painting condition after 2021-2022 interventions, documented in December 2022 (by previous conservation team)

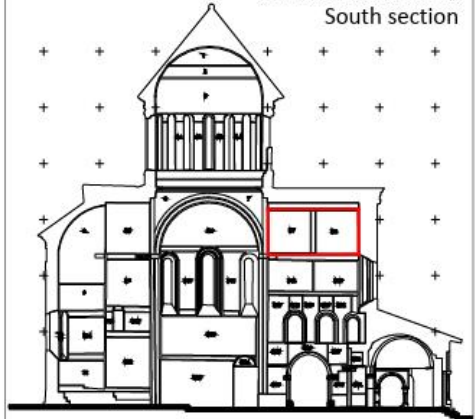

Graphic documentation of the wall painting condition documented in April 2023 (by our team)

გაუთავის საგონაბრო
კომპლექსი ღვთისმგობლის
შობის ბაქარი

Church of the Nativity of
Virgin Mary

სამხრეთის ზროლი
South section

დასავლეთი მუღავი, სამხრეთის კედელი
West arm, South Wall

ლქიბევა / LEGEND	ზონის რევი / Paint layer:
სრული დაწკარგვა Full loss	სრული დაწკარგვა Full loss
სრული დაწკარგვა Partial loss	სრული დაწკარგვა Partial loss
სრული დაწკარგვა Partial loss	სრული დაწკარგვა Decohesion
სრული დაწკარგვა Partial loss	სრული დაწკარგვა Blistering
სრული დაწკარგვა Partial loss	სრული დაწკარგვა Flaking
სრული დაწკარგვა Partial loss	სრული დაწკარგვა Washed drips of paint
სრული დაწკარგვა Partial loss	სრული დაწკარგვა Salt crust
სრული დაწკარგვა Partial loss	სრული დაწკარგვა Patchy salt crust
სრული დაწკარგვა Partial loss	სრული დაწკარგვა Crystalline dots
სრული დაწკარგვა Partial loss	სრული დაწკარგვა Flakes
სრული დაწკარგვა Partial loss	სრული დაწკარგვა Patchy flakes
სრული დაწკარგვა Partial loss	სრული დაწკარგვა White haze

Main condition phenomena of the wall paintings, documented in April 2023

Primary support

Loss of mortar
Cracks of stone
Decohesion of stone

Plaster layer

Loss (Full and partial)
Cracks (net type and lines)
Delamination (Closed and open between plasters and plaster and the support)
Decohesion
Pitting

Paint layer

Loss (Full and partial)
Cracks
Cohesion failure
Adhesion failure (flaking, blistering)
Drips

Superficial deposition (Dust, particular matter, dirt)

Bioactivity (black and pink colonies)

Salts (4 types)

ლექსიკონი / LEGEND

ნაღებენი ფენა / Plaster Layer:

- სრული დანაკარგი
Full loss
- ნაწილობრივი დანაკარგი
Partial loss
- პზარი
Crack
- ღია განშრევა: (ძირითადი და ნაღებენის ფენის შორის)
Open delamination (Between primary support and plaster layer)
- ღია განშრევა: (ნაღებენის ფენის შორის)
Open delamination (Between plaster layers)
- დახურული განშრევა:
Closed delamination
- გაფხვიერება
Decohesion
- ქვედა სქემა - ზედა ნაღებენის დაკარგვა სრულად
Lower scheme - loss of upper plaster layer

ფერწერული ფენა / Paint layer:

- სრული დანაკარგი
Full loss
- ნაწილობრივი დანაკარგი
Partial loss
- გაფხვიერება
Decohesion
- აბურცევა
Blistering
- აქვრცვლა
Flaking
- საღებავის ჩამორეცხვა
Washed drips of paint

ბაზოზაროქსიზა: / Salts:

- მარილის ქრტი
Salt crust
- მარილის ქრტი ფრაგმენტულად
Patchy salt crust
- წერტილოვანი კრისტალოზიდი
Crystalline dots
- ნაფიქი
Flakes
- ნაფიქი ფრაგმენტულად
Patchy flakes
- თეთრი დაჭი
White haze

2. ნალესობის ფენა

2.4 გაფხვიერება

განსაზღვრება:

ნალესობის ერთიანი მასის მარცვლებად ან აგრეგატებად დაშლის/განცალკევების პროცესი. ნალესობის შემადგენელ ნაწილაკებს შორის კოჰეზიური კავშირის დაკარგვა, შემკვრელის დაშლა.

ნალესობის გაფხვიერება, ძირითადად, აგრეგატული სახისაა, ვიზუალურად მცირე ზომის ნატეხებად არის დაშლილი. ნალესობის გაფხვიერებასთან ერთად (ამავე ადგილებში), ძირითადად არის ფერწერული ფენის დანაკარგი ან/და გაფხვიერება.

გელათის საკვლევ ლოკაციებზე არსებული ნალესობის გაფხვიერება, შესაძლოა, უკავშირდებოდეს (ჩამოთვლილთაგან ერთ-ერთს ან რამდენიმეს):

- გარემოს ან/და ანთროპოგენული ზემოქმედებით გამოწვეულ შემაკავშრებელი მასალის ქიმიურ-ფიზიკური მახასიათებლების შეცვლის/გამოფიტვის პროცესს;
- მარილების აქტივობას.

გავრცელება (დეტალურად იხ. გრაფიკული დოკუმენტაცია):

გავრცელებულია ყველა მკლავის ყველა კედელზე სხვადასხვა მასშტაბით. დიდი მასშტაბით გავრცელებულია დასავლეთი მკლავის სცენებზე (საიდუმლო სერობა, ფერხთა ბანა, ჯვარი, ქრისტე კაიფასთან), ჩრდილოეთ მკლავზე (სულთმოფენობა, მირქმა) და ჩრდილო-დასავლეთ აფრაზე.

ფოტო: ნალესობის გაფხვიერება; დასავლეთ მკლავის ჩრდილოეთი კედელი; ფერხთა ბანა; აპრილი, 2023 წელი.

ფოტო: პორტატული მიკროსკოპით 50 x გადიდებაზე.

Examples of the condition phenomena from
Visual glossary, April 2023

ფოტო: კონტექსტი

დაზიანება ნალესობის გაფხვიერება
ლოკაცია დასავლეთ მკლავის სამხრეთ კედელი
სცენა საიდუმლო სერობა
თარიღი აპრილი, 2023 წელი

ფოტო: დეტალი, პირდაპირი განათებით

ფოტო: დეტალი, გვერდითა განათებით

ფოტო: მკარო, გვერდითა განათებით

Examples of the condition phenomena from Visual glossary, April 2023

- დაზიანება** ნალესობის
ზადისებრი
ზზარი
(გამომარილე
ბით)
- ლოკაცია** დასავლეთ
მკლავის
სამხრეთ
კედელი
- სცენა** საიდუმლო
სერობა
- თარიღი** აპრილი,
2023 წელი

ფოტო: კონტექსტი

ფოტო: მაკრო, გვერდობა განათებით

ფოტო: დეტალი

ფოტო: მაკრო, პირდაპირი განათებით

გამომარილება / დღევანდელი მდგომარეობა
/ salt efflorescence / current state
2023

ქანის გენეზისი, მინერალოგია–
პეტროგრაფია, ფიზიკური თვისებები

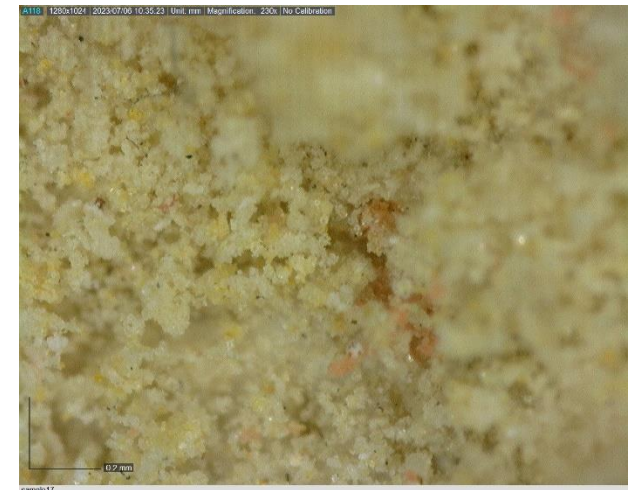
Genesis of the rock, mineralogy and
physical properties

მდგომარეობა
(დაზიანების სახეები)

Condition
(deterioration phenomena)

როლი
მთლიან სტრუქტურაში

Role in the whole structure

ნაღესობის
ფენების რაოდენობა

თითოეული ფენის შემადგენლობა /
თვისებები

მდგომარეობა

Number of plaster layers

Composition and characteristics of each

Complexity of their condition

მხატვრობის მოსამზადებელი ტექნიკა

Preparatory techniques

დასვლითი მკლავი						
	N5 - ოუდას ამბორი	N6 - ქრისტე კაიფასთან	W6 - ლიფა-გეთისმანოს ბაღში	S7 - საიდუმლო სერობა	S8 - ფერხია მანა	P14 - ეგრის ამაღლება
ნაკერი გარე კომპოზიციის	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ნაკერი შიდა კომპოზიციის	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ჩაკერება	✓					
ფარვალი	✓	✓	✓	✓	✓	✓
შეფ-ხაზი	✓	✓				
ჯობი				✓	✓	
თოკი				✓	✓	
მოსამზადებელი კონსტრუქციული - ფერით	✓			✓	✓	
გრავია	✓	✓	✓	✓	✓	✓

სამხრეთი მკლავი				
	S6 - შობა	E6 - ხარება	W5 - ნაოლისღება	P12 - ქრისტე ეგზანსული
ნაკერი გარე კომპოზიციის	✓	✓		
ნაკერი შიდა კომპოზიციის	✓	✓	✓	✓
ჩაკერება				
ფარვალი	✓	✓	✓	✓
შეფ-ხაზი			✓	✓
ჯობი		✓		
თოკი	✓	✓		✓
მოსამზადებელი კონსტრუქციული - ფერით	✓		✓	✓
გრავია	✓	✓	✓	✓

ჩრდილოეთი მკლავი				
	W7 - მირქა	N7 - სულითმთევნობა	E5 - ლაზარეს აღდგენა	P13 - სულითმთევნობა
ნაკერი გარე კომპოზიციის	✓	✓	✓	✓
ნაკერი შიდა კომპოზიციის	✓	✓	✓	
ჩაკერება	✓			
ფარვალი	✓	✓	✓	✓
შეფ-ხაზი				
ჯობი				
თოკი	✓	✓		
მოსამზადებელი კონსტრუქციული - ფერით	✓	✓	✓	✓
გრავია	✓	✓	✓	✓

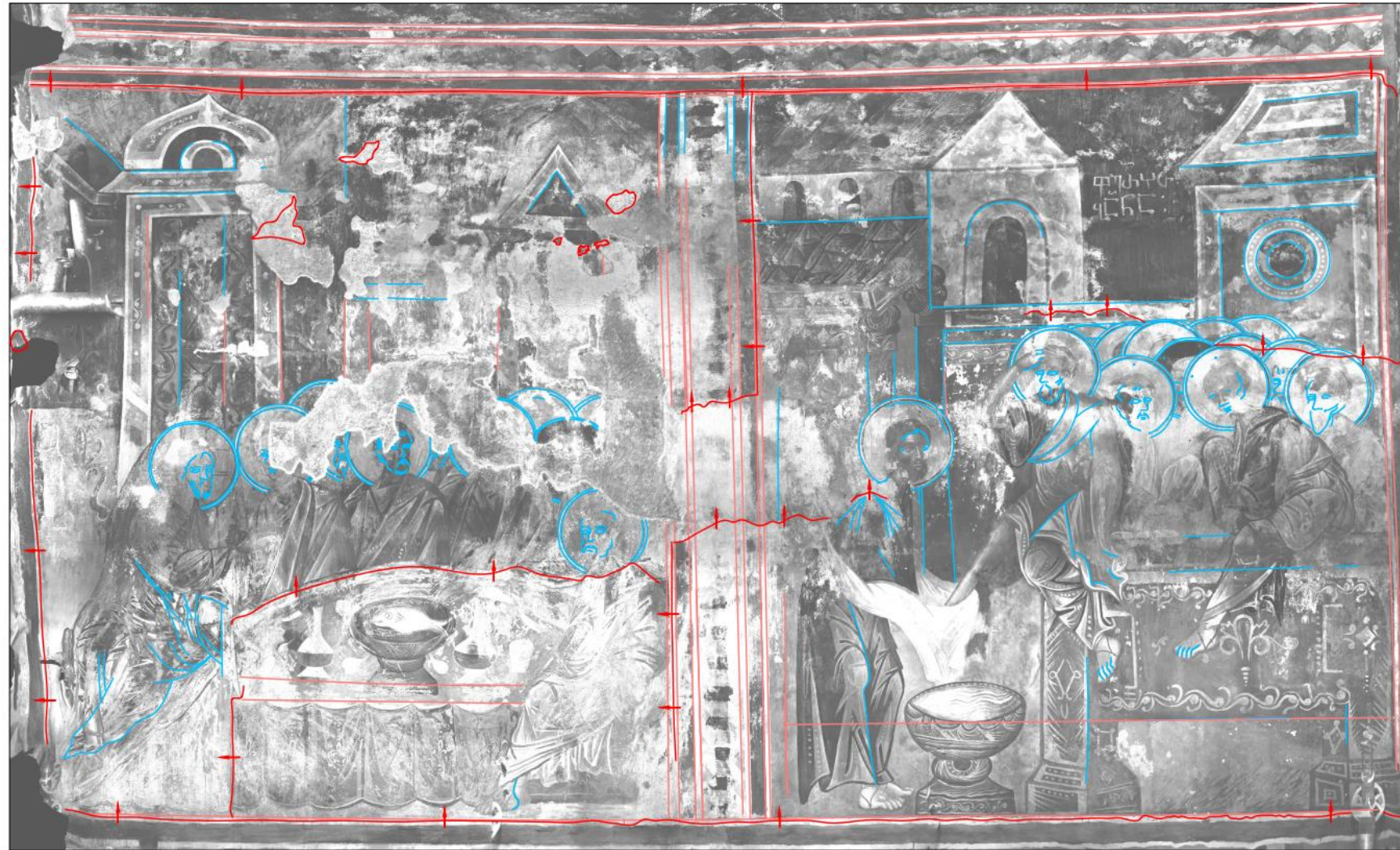
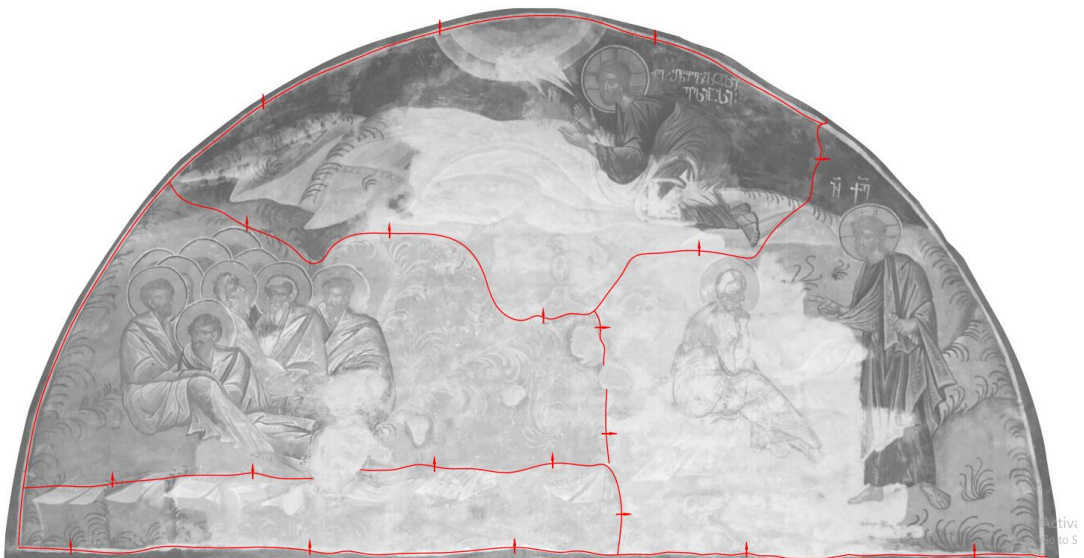
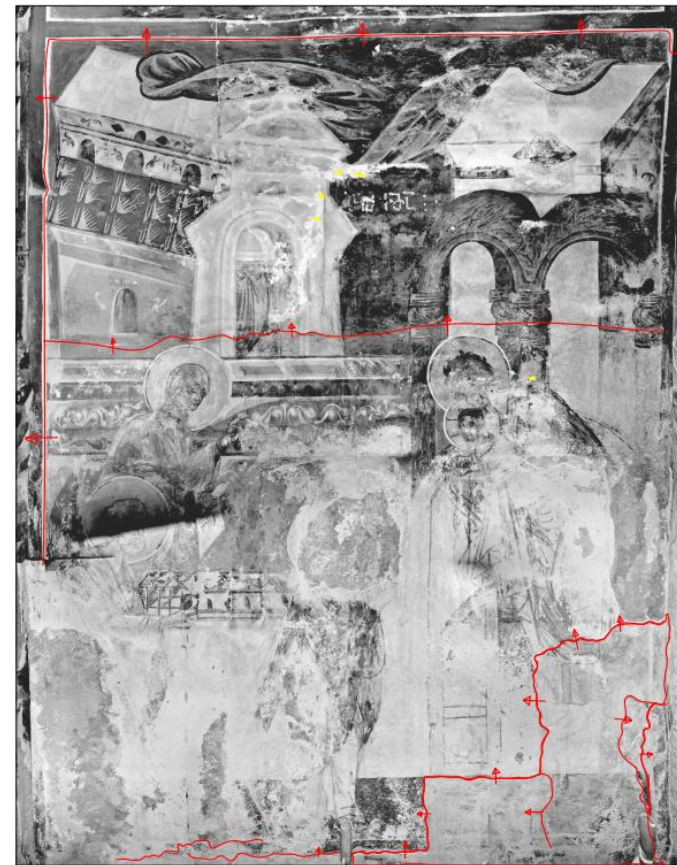
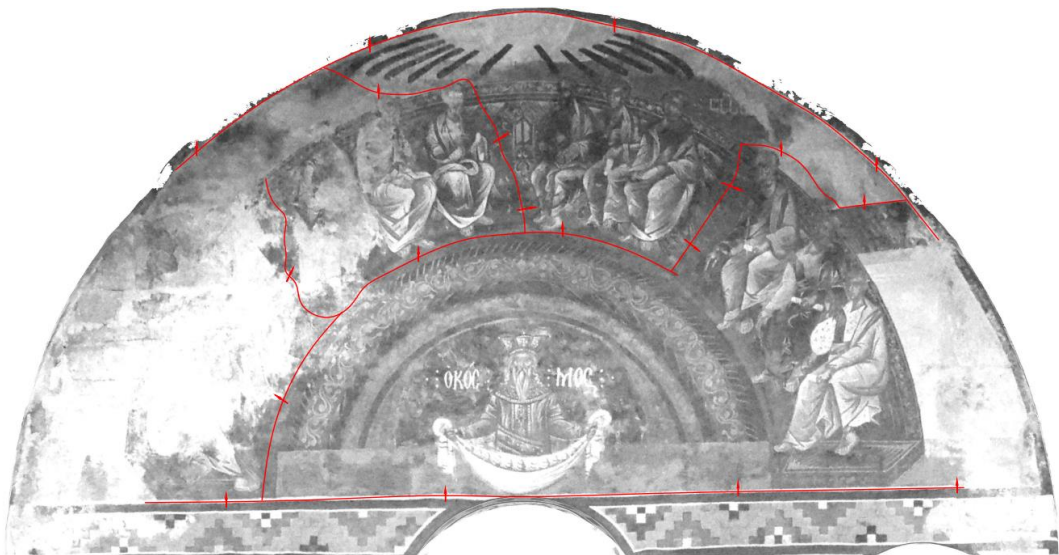

Table: Distribution of the various preparatory techniques according to the arms

Gradoc: Plaster joints and incised lines

მხატვრობის მოსამზადებელი ტექნიკა

Preparatory techniques

Gradoc: Plaster joints in various arms

კომპლექსურობა და მასშტაბი
მხატვრობის მოსამზადებელი ტექნიკა

Complexity and Scale

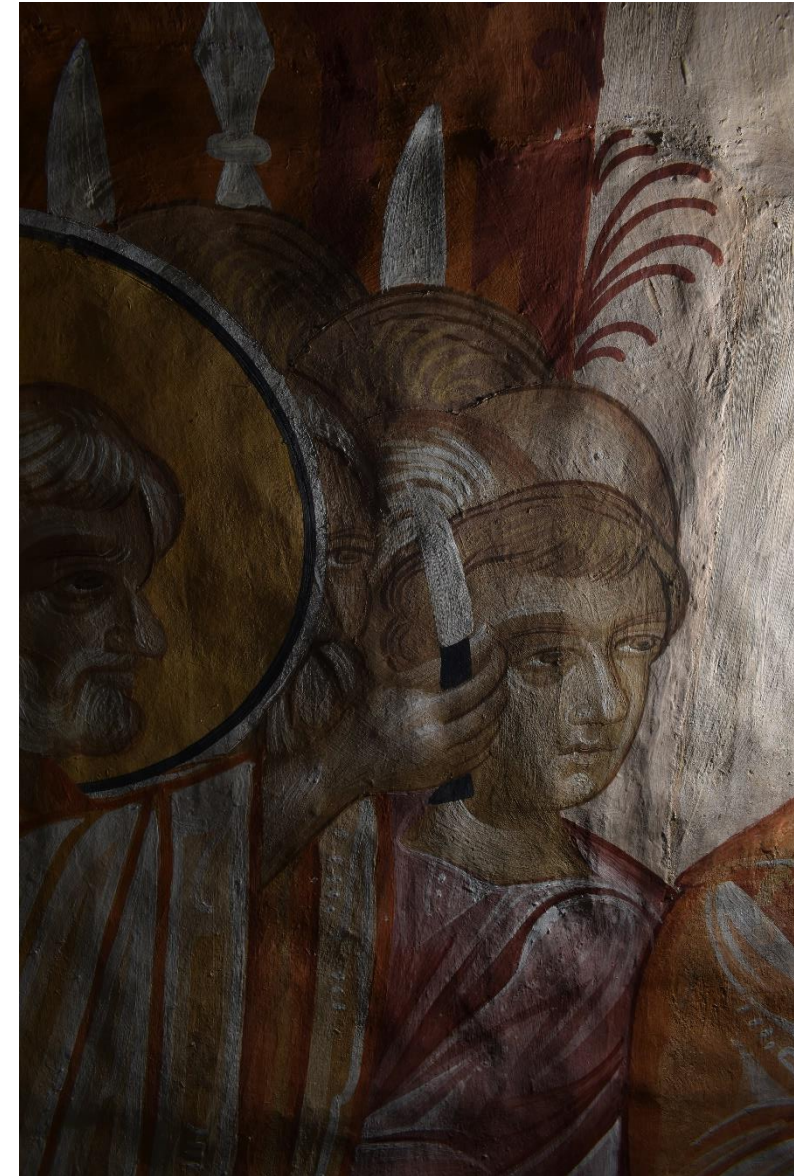
Preparatory techniques

Snapped line and finger print

Plaster joint of the scene's frame

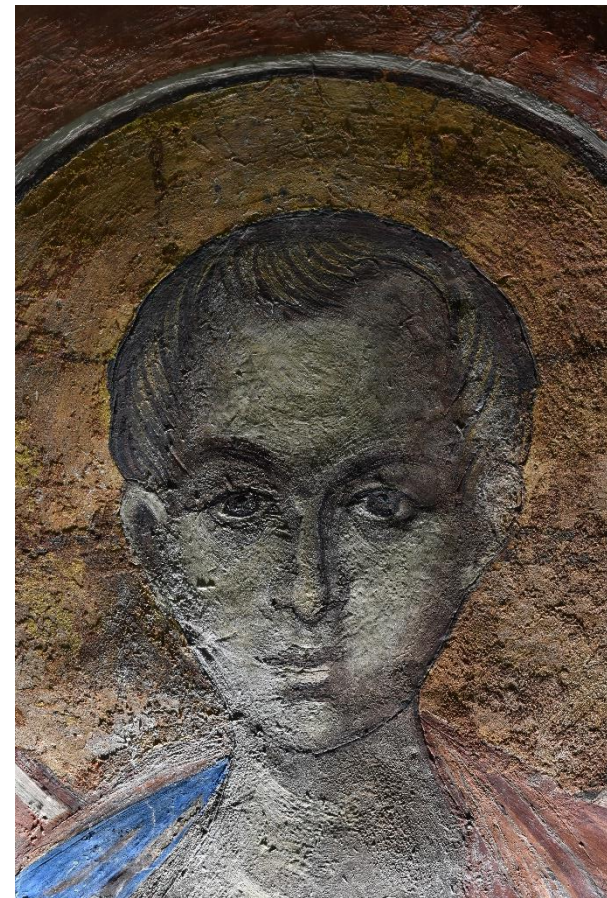
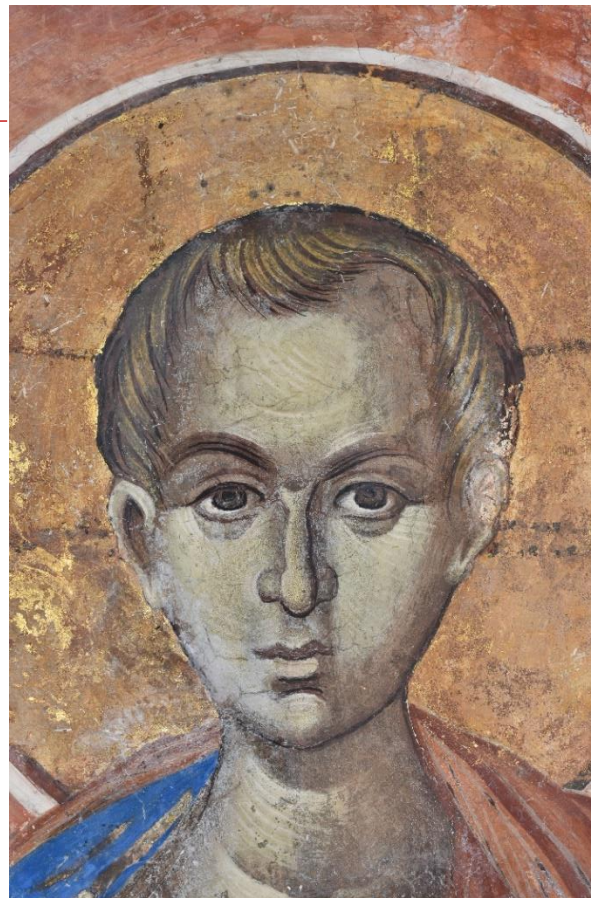
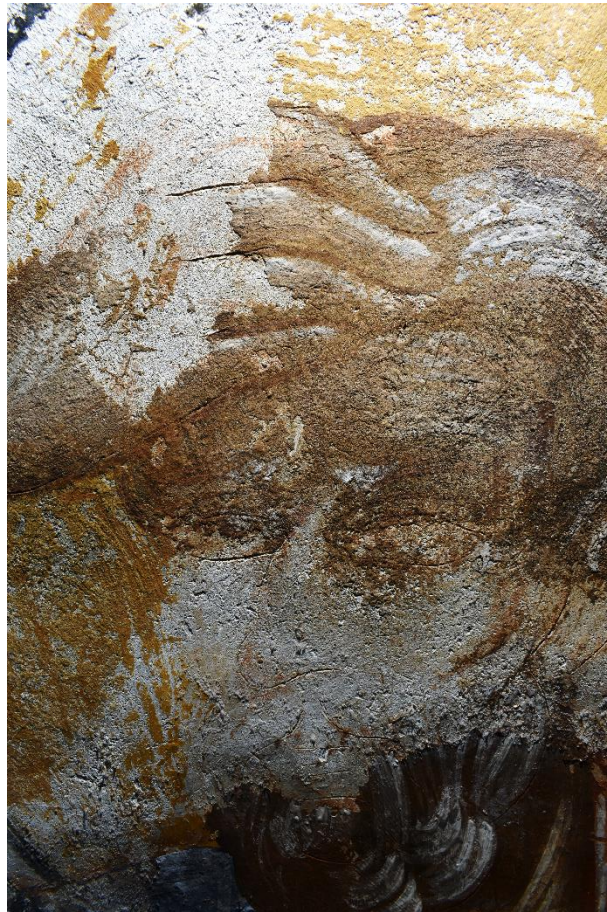

Plaster patch

კომპლექსურობა და მასშტაბი მხატვრობის მოსამზადებელი ტექნიკა

Complexity and Scale

Preparatory techniques

Difference in incised lines on the face and hands in west and south arms

პრობლემის კომპლექსურობა
ორიგინალი ტექნოლოგიის მრავალფეროვნება, კვლევის ასპექტები

Complexity of the style and modeling technology of the paintings

პრობლემის კომპლექსურობა
ორიგინალი ტექნოლოგიის მრავალფეროვნება, კვლევის ასპექტები

Complexity of the used pigments and binders and their condition

Current condition of the green

პრობლემის კომპლექსურობა
ორიგინალი ტექნოლოგიის მრავალფეროვნება, კვლევის ასპექტები

Complexity of the used pigments and binders and their condition

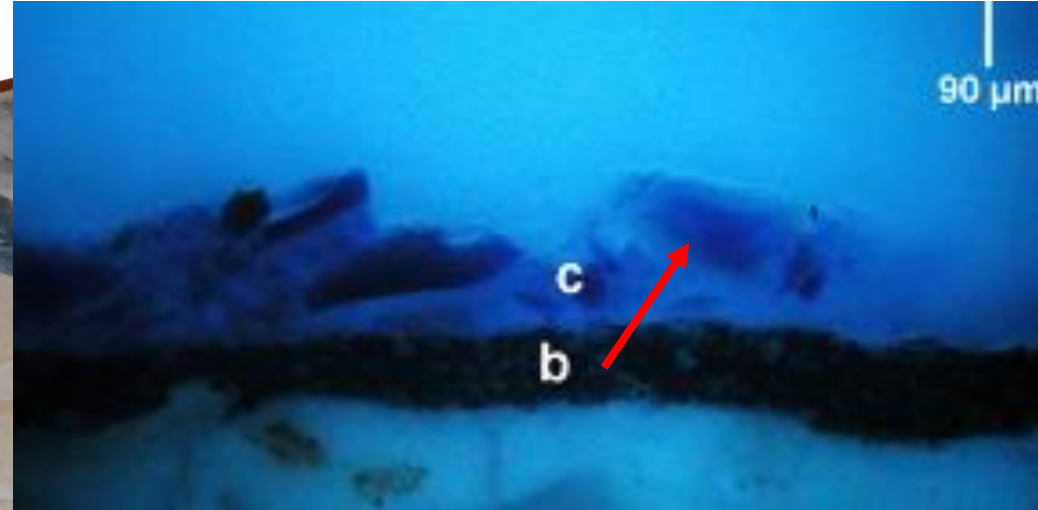
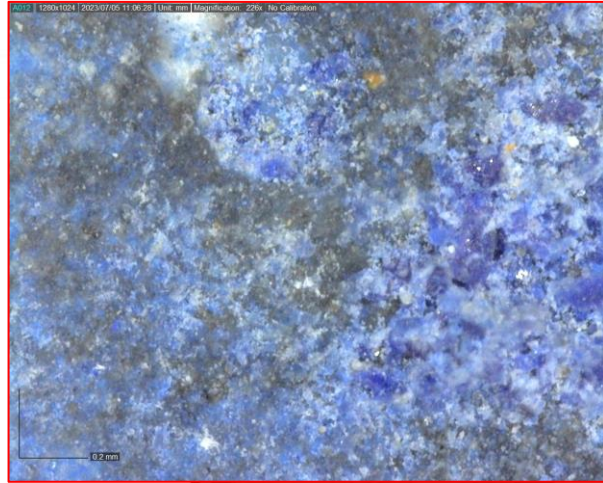

Blackening of the paint areas

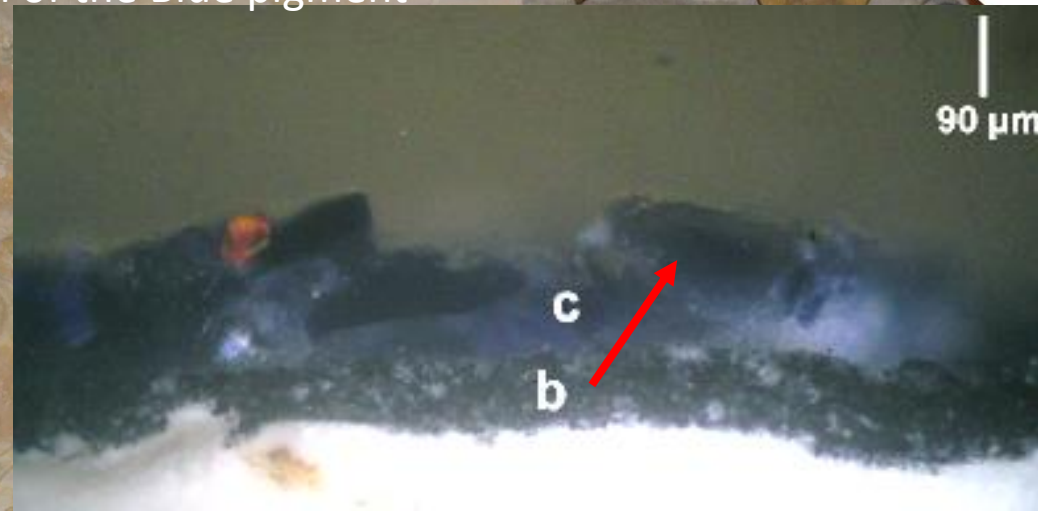
პრობლემის კომპლექსურობა
ორიგინალი ტექნოლოგიის მრავალფეროვნება, კვლევის ასპექტები

Complexity of the used pigments and binders and their condition

Portable microscopy observation undertaken by our team

Deterioration of the Blue pigment

Cross-sections undertaken by Melica 2021-2022

The background of the slide is a photograph of a church under construction. The church has a prominent steeple and is surrounded by scaffolding, indicating ongoing work. The scene is captured at sunset, with a warm, golden glow on the right side of the image. The sky is filled with soft, white clouds. The overall atmosphere is one of quiet activity and progress.

მიმდინარე და სამომავლო სამუშაოები

Work in progress

Work in progress:

1. Data analysis of the environmental monitoring;
2. Detailed assessment of the previous conservation reports (2021-2022);
3. Preparation of the combined report about technology and condition of the wall paintings (church of the Virgin, main space, west, north and south arms, vault level). Report contains information gathered through visual observation and research into previous documentation;
4. Determination of the research questions and conservation needs;
5. Development of the general conservation plan for the complex based on the information gathered in April and July 2023 in collaboration with international experts

მიმდინარე და სამომავლო სამუშაოები:

1. გარემოს მონიტორინგი – მონაცემთა ანალიზი;
2. 2021–2022 წლებში ჩატარებული საკონსერვაციო სამუშაოების ანგარიშების დეტალური ანალიზი;
3. გელათის ღვთისმშობლის ტაძრის მთავარი სივრცის დასავლეთ, სამხრეთ და ჩრდილოეთ მკლავების თაღისა და მიმდებარე კედლების ზედა ნაწილების კედლის მხატვრობის ორიგინალ ტექნოლოგიასა და მდგომარეობაზე გაერთიანებული ანგარიშის მომზადება;
4. კვლევის საკითხების და საკონსერვაციო საჭიროებების განსაზღვრა;
5. 2023 წლის აპრილსა და ივლისში მოპოვებული ინფორმაციის საფუძველზე საერთო საკონსერვაციო გეგმის შემუშავება საერთაშორისო ექსპერტების ხელმძღვანელობითა და კოლაბორაციით